7
SPECJALNY

GAZETY WOJENNE

Dodatek do unikalnej kolekcji z II wojny światowej

FILMY

HITLER

wyjątkowo !
magazyn
+
kaseta wideo
19,99 zł
wyjątkowo !

cena 19,99 zł

ISSN 1505-0122 - INDEKS: 396907

WYDANIE SPECJALNE

Niepublikowane dotychczas ujęcia f
po upadek III

Dziś w numerze:

Kaseta wideo

Kasety wideo „Gazet Wojennych" prezentują pełny i dynamiczny obraz wydarzeń II wojny światowej. Zrealizowane na podstawie ujęć archiwalnych pochodzących z polskich, niemieckich, rosyjskich, francuskich i brytyjskich zbiorów, poparte rzetelnym komentarzem źródłowym, są dokumentem o wyjątkowej wartości, niezbędnym dla zrozumienia przyczyn wydarzeń, dla prześledzenia działań wojennych i ich wpływu na losy ludności cywilnej.

Niektóre z prezentowanych ujęć udostępnione są po raz pierwszy. Proponują więc nowe, inne niż dotychczas spojrzenie na wydarzenia tamtych dni.

Każda kaseta zawiera ok. 56 minut historycznych dokumentów filmowych, skupionych wokół tematu prezentowanego przez towarzyszące jej wydanie specjalne „Gazet Wojennych".

GAZETY WOJENNE
Wydawca: P.O. Polska Warszawa
Redaktor naczelny: Dariusz Jaroszek
Redaguje zespół w składzie:
Teresa Czekaj, Aleksander Ters, Cyryl Neyrat, Mikołaj Jagóra
Opracowanie graficzne:
Aleksander Ters, Janusz Marcinkiewicz
Konsultanci:
Jan Rutkiewicz
Adres redakcji
ul. Kredytowa 1 A/2 - 00-156 Warszawa

KOLPORTAŻ
Pro Press Sp. z o.o. ul. Burakowska 11
01-066 Warszawa
tel. (0-22) 636-98-66 / fax (0-22) 636-98-63

PRENUMERATA
Sprzedaż numerów archiwalnych
Prenumerata Mailing Polska
Sp. z o.o. ul. Burakowska 11
01-066 Warszawa
tel. (0-22) 636-98-65 fax (0-22) 636-98-64
PKO BP I/O w Warszawie
nr 10201013-552277-270-1-111
Druk: Winkowski Sp. z o.o.
64-920 Piła, ul. Okrzei 5

© P.O. POLSKA MCMXCVIII
INDEKS: 396907 - ISSN: 1505-0122

Jeszcze o Hitlerze?

Literatura historyczna, jaka pojawiła się podczas i po zakończeniu II wojny światowej opracowań poświęconych temu, który rozpętał największy i najbardziej krwawy konf wy w historii ludzkości. Od pamfletów po apoteozę, w zależności od prądów i pogl święcono Adolfowi Hitlerowi uwagę, na jaką zapewne zasługuje, jeżeli przyjrzeć się zniszczeń znaczących jego drogę do fanatycznej realizacji idei, z którą się identyfiko rej poświęcił życie. Do jakiego stopnia i jakimi środkami zapatrzony w swe aspiracj potrafił porwać za sobą społeczeństwo III Rzeszy i uczynić ze swego panowania p precedensowego dążenia do celu, któremu - nie oglądając się na konsekwencje - p kował wszelkie dostępne mu środki, od indoktrynacji po zbrodnię? Pojąć to, znaczy przed trucizną zaślepienia. Wyciągnąć lekcję z przeszłości - z historii.

ZBRODNIARZ WSZECHCZASÓW 3

Logika postępowania, z jaką Hitler cynicznie zmierza do wcielenia w życie swych teorii, czyni zeń polityka, który na drodze do tworzenia „nowego ładu" w Europie nie cofnie się nawet przed ludobójstwem.

SZALENIEC CZY GENIUSZ ZŁA? 8

Niejednokrotnie starano się wyzuć Hitlera z inteligencji, przypisując mu choroby umysłowe. Ale czy rzeczywiście szaleniec potrafiłby z taką konsekwencją dążyć do celu, z jakim się identyfikuje?

HITLER PUBLICZNIE 10

Odwołanie się do najbardziej prymitywnych instynktów człowieka, ukształtowanie swego wizerunku na wzór hipnotyzującego tłumy demiurga, oto niektóre oblicza Führera, umiejętnie manipulującego wszystkimi, z którymi zetknęło go przeznaczenie.

PANORAMA 12

Wybrane kadry z filmu „Hitler".

HITLER PRYWATNIE

Dyskrecja, z jaką strzegł swej intymności, sprawiła, że życie prywatne Hitlera nadal jest pasmem domysłów, w których prawda miesza się z mitem, jaki pragnął ukuć na swój własny temat.

HITLER DOWÓDCA

„Przeznaczeniem każdego jest walka. Nikt, jeśli nie chce zostać pokonany, nie może jej uniknąć". To przekonanie czyni Hitlera odpowiedzialnym tak za sukcesy, jak i za porażki armii niemieckiej.

CI, KTÓRZY Z NIM SIĘ ZETK

Krąg prywatny, oficjalny i zawodowy. Artyści, politycy i wojskowi. Ich spojrzenie na kontrowersyjną osobowość tego, który zaciążył na ich losach.

HUMOR I SATYRA

Zjadliwa ironia, cięty dowcip. Spojrzenie satyryków, rysowników, poetów i wszelkiego kalibru prześmiewców na polityka, z którego drwiono, a który rzucił na kolana całą Europę.

ZDJĘCIA: Strony 4 & 5: 1-2-5-6-7: AKG - 3: SIPA PRESS - 4: zbiory prywatne. Strony 6 & 7: 1-2-3-6: zbiory prywatne - 4-5: AKG. Pages 8 & 9: 1-5: AKG - 2: DAZMAS/SIPA - 3: z Strony 10 & 11: 1-5: AKG - 2-3-4 zbiory prywatne. Strony 14 & 15: 1-3: AKG - 4-5: zbiory prywatne - 2: SIPA PRESS. Strony 16 & 17: 1-2-3-5: AKG - 4: zbiory prywatne. Strony 18 - 5-6: DITE/USIS - 7: AKG. Strony 20 & 21: - 2-3: zbiory prywatne - 4-5: AKG. Strona 22: 1-4: zbiory prywatne - 2: AKG - 3: DITE/USIS.

z okresu od przejęcia władzy przez Adolfa Hitlera
opatrzone szczegółowym komentarzem historycznym

Zbrodniarz wszechczasów

Skala zbrodni dokonanych przez dyktatury różni je tylko rozmiarami. Zbrodnia II wojny światowej, a w szczególności niepowstrzymanej ekspansji III Rzeszy, przeradzającej się w ludobójstwo na niespotykaną dotychczas skalę, stawia pytanie: jak w państwie cywilizowanym, o bogatych tradycjach kulturalnych, mogło dojść do tego, że ziarno idei rzucone w „Mein Kampf" przez Adolfa Hitlera padło na tak podatny grunt. Że zaowocowało polityką segregacji rasowej, obozami koncentracyjnymi, komorami gazowymi, usiłowaniem starcia z powierzchni ziemi kilku narodów z całym bogactwem ich tradycji. Jakiej siły, jakich argumentów trzeba było, by w chlubiącym się mianem cywilizowanego XX wieku doprowadzić do skrajnego zaślepienia mas i w imię idei rzucić naród niemiecki do popełnienia zbrodni, zadośćuczynienie której leży poza granicami możliwości?

▶ **Nic ani nikt nie ma prawa umknąć hitlerowskiemu panowaniu. Od 1935 r. młodzież niemiecka ma obowiązek masowo wstępować w szeregi hitlerowskich organizacji paramilitarnych.**

▼ **Pod rządami Hitlera naród niemiecki wydaje się odzyskiwać godność odebraną mu po I wojnie światowej. Tu: nadawanie odznaczenia członkowi NSKK.**

▶ **W ciągu kilku lat idea Hitlera porwie za sobą całe społeczeństwo Rzeszy.**

Wśród niezliczonych biografii, analiz, studiów poświęconych Hitlerowi po 1945 r. niewiele jest takich, które rzeczywiście usiłują przeniknąć tajemnicę tego, który w XX wieku tak bardzo zaważył na historii Europy. Wielu przedstawia go jako nawiedzonego fanatyka, żądnego władzy oportunistę o skostniałych poglądach, który wykorzystuje każdą nadarzającą się okazję, by zaspokoić swą potrzebę panowania nad innymi. Rozumując w ten sposób, spychając na dalszy plan rzeczywiste zdolności i możliwości Hitlera, nie dostrzega się sedna monstrualności owej wyjątkowej w historii ludzkości postaci. Wbrew obiegowym opiniom, cała kariera Hitlera odznacza się wyjątkową logiką. Spójna ideologia, precyzyjnie wyrażona już w pierwszych wypowiedziach, będzie wcielana w życie metodycznie, cierpliwie, z zastanawiającą konsekwencją. Inny schemat myślowy nakazuje widzieć w polityce Hitlera dzieło czystej destrukcji, a przecież - przynajmniej z niemieckiego punktu widzenia - kierowało nim pragnienie tworzenia „nowego ładu", budowy Tysiącletniej Rzeszy, zmiany konfiguracji otaczającego go świata. Władza, jaką sprawował, miała być jedynie środkiem do przeprowadzenia zaplanowanych zmian. Właśnie owa logika działania jest najcięższym oskarżeniem przeciwko kanclerzowi Rzeszy. Bynajmniej nie minimalizuje rozmiarów zbrodni, jakich jest autorem, a uwypukla monstrualność premedytacji, z jaką je popełniał.

„Otwarły mi się oczy na dwa niebezpieczeństwa, grożące narodowi niemieckiemu: marksizm i judaizm".

Szkoła życia

Uważna lektura „Mein Kampf" udowadnia, do jakiego stopnia Hitler świadom był swych dążeń. By je uzmysłowić, niezbędne mu były trzy elementy: młodzieńczy pobyt w Wiedniu, I wojna światowa i kilka miesięcy twierdzy w Landsbergu. Przed Wiedniem jedynym poglądem, jaki w nim dominował, był pangermanizm. Lata 1907-1913, spędzone w stolicy Austrii, odegrały w jego życiu rolę szkoły. Jak pisze w „Mein Kampf": „Otwarły mi się oczy na dwa niebezpieczeństwa, grożące narodowi niemieckiemu: marksizm i judaizm". Do tych dwóch elementów nie można nie dorzucić nienawiści do Słowian, co po części wyjaśnia wszystko, co nastąpi na ziemiach zamieszkałych przez ludność słowiańską - niezależnie od tego, czy miało by to miejsce w Polsce, czy w Związku Radzieckim. „Właśnie w tym okresie - przyzna - ukułem mą własną wizję świata oraz ideologię, które legną u podstaw mej działalności. Nie musiałem do nich nic dodawać, ni niczego zmieniać".

W owym okresie Hitler daleki był od dążenia do kariery politycznej. Jego marzeniem była Akademia Sztuk Pięknych w Wiedniu. Dopiero I wojna światowa, odniesione w niej rany oraz traktat wersalski, powszechnie uważany w Niemczech za dyktat, rozbudzą w nim powołanie, skonkretyzują linię ideologiczną i uzupełnią ją o pierwszy cel: zemstę na Francji obarczanej odpowiedzialnością za upadek Niemiec.

Pobyt w więzieniu w Landsbergu, po puczu monachijskim 8 listopada 1923 r., owe „studia na koszt państwa", jak sam to określał, doprowadzą do uporządkowania idei i zaowocują pierwszym tomem „Mein Kampf", który w przyszłości stanie się podstawą polityki prowadzonej przez III Rzeszy, a zarazem przyczyni się do powiązującego w niej systemu

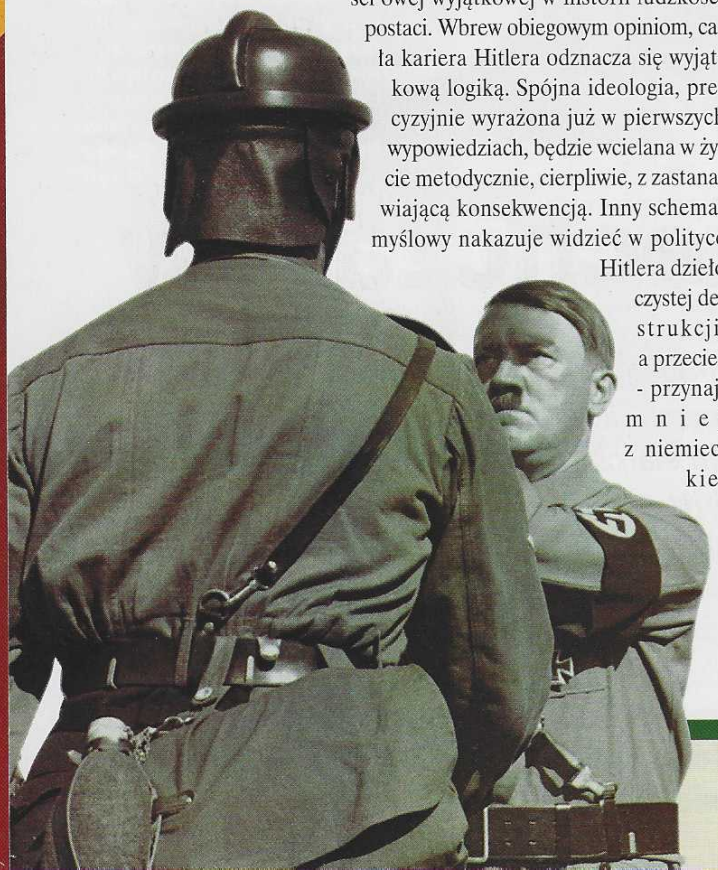

Kamień węgie

U podstaw ideologii hitler założenia. Pierwsze z nich - związane z pomniejszeniem na kontynencie europejsk I wojny światowej - to dąże

Czy wiesz

Naziści, pragnąc o Kościoła w społecz zawahali się przed wysił pienia Bożego Narodze skim świętem „Yuletide stąpiony został w nim a dziewczęta ubrane w s ki brązu składać miały h gu, a Rzeszy i Führe uważał to jednak za pr

1889

20 kwietnia: narodziny Adolfa Hitlera w Braunau nad Inn

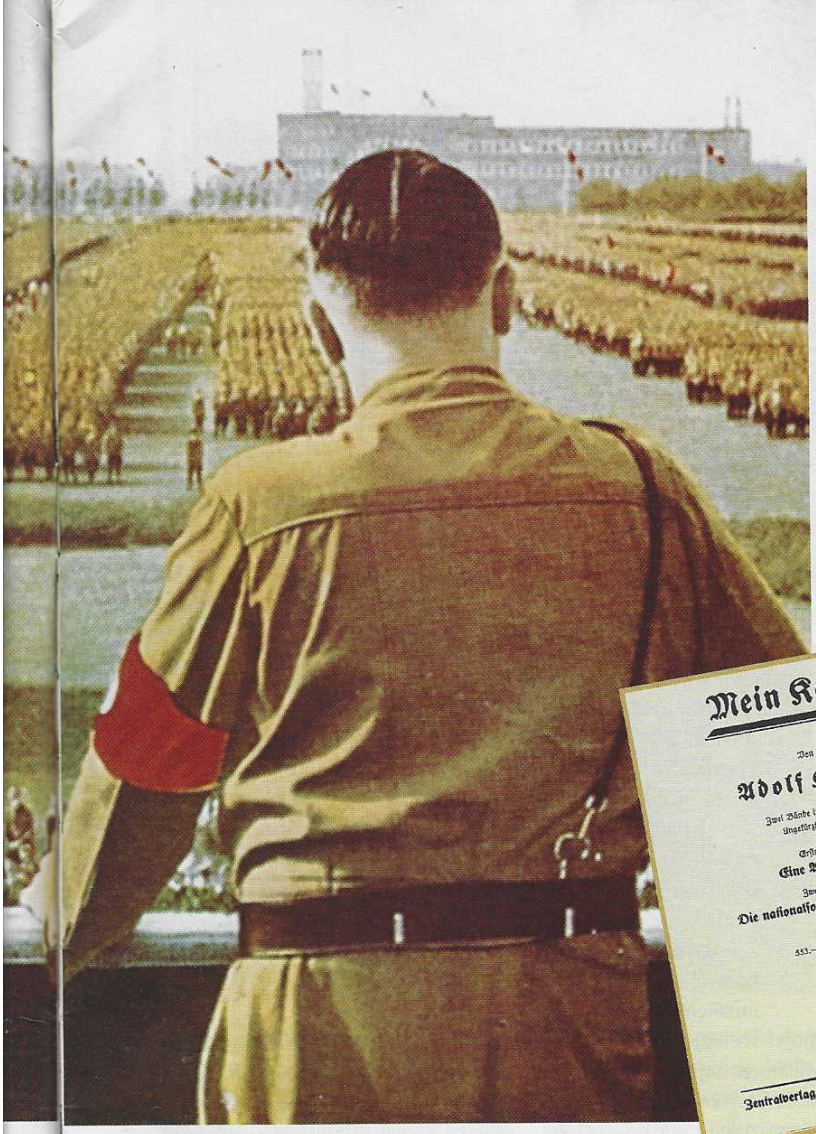

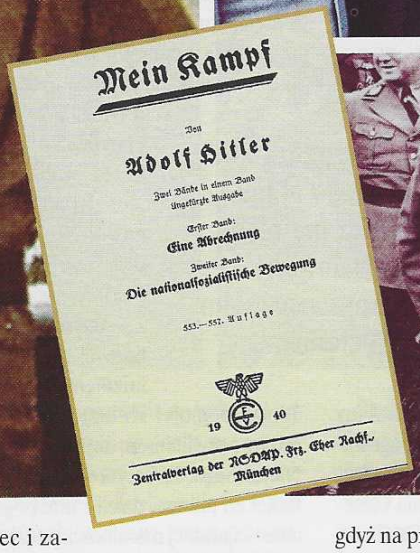

◀ „Mein Kampf" - credo Hitlera.

▲ 1936 r. Niemieccy olimpijczycy. A medalistom „ras niższych" ręki jednak nie poda.

◀ Zanim przemieni się w kata narodów, Führer kłaść będzie podwaliny pod Tysiącletnią Rzeszę.

▼ W 1939 r. „hitlerowska zaraza" zaleje Europę.

wania „Lebensraumu". Drugie - wywodzące się jeszcze z postawy ukutej w Wiedniu - to przekonanie o tym, że u źródeł wszelkiego zła w Niemczech - a i na świecie - leży istnienie judaizmu.

Opracowanie, przy wydatnej pomocy Rudolfa Hessa i profesora geopolityki, Karla Haushofera, teorii „przestrzeni życiowej" tłumaczy strategię podbojów Hitlera aż do końca wojny. Na początku ograniczało się ono do prostej kalkulacji: „Każdego roku społeczeństwo Niemiec wzbogaca się o niemal 900000 istnień. Aktualne granice państwa nie pozwalają zapewnić narodowi niemieckiemu godnych warunków życia. Należy więc dokonać podboju terytoriów leżących na wschód od Niemiec". Ekspansja Niemiec na tak wielką skalę możliwa jest jednak wyłącznie pod warunkiem podpisania porozumienia z Wielką Brytanią i unicestwienia armii francuskiej. Począwszy więc od 1924 r. Hitler opracowuje trzy etapy, mające doprowadzić do realizacji tego planu. Rozpoczynać je ma wewnętrzna konsolidacja Niemiec i zawarcie porozumienia z Wielką Brytanią i Włochami. Wykluczenie z pola działania Francji, jednak bez opanowania jej terytorium, przygotować ma wielką wojnę przeciwko Związkowi Radzieckiemu, co wydaje się łatwe do zrealizowania, gdyż na przeszkodzie Hitlerowi mogła stanąć jedynie świeżo przywrócona do istnienia Polska, a celem jego ataku wydawało się państwo zdezorganizowane rewolucją i zaludnione „niezdolnymi do niczego" Słowianami. Cała historia panowania Hitlera podporządkowana będzie gorączko-

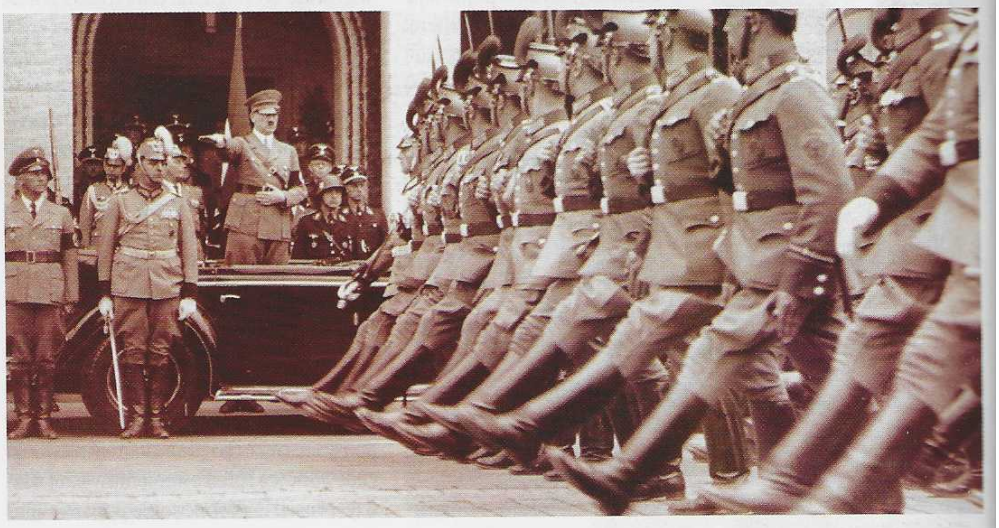

1908

wrzesień: odrzucenie po raz drugi kandydatury Hitlera przez Akademię Sztuk Pięknych w Wiedniu

1913

24 maja: Hitler przeprowadza się do Monachium

1914

16 sierpnia: Hitler wstępuje do 16 pułku piechoty, którego dowódcą jest płk List

▶ „U kresu czeka zwycięstwo". Na wzór Imperium Rzymskiego Rzesza opanować miała niemal cały kontynent europejski.

▼ Synteza dyktatury: hipnotyzująca osobowość połączona z siłą woli zdolną podporządkować sobie myśl i ducha narodu.

▶ Utworzenie SS miało na celu przejęcie władzy z rąk SA i zdyskredytowanie armii niemieckiej.

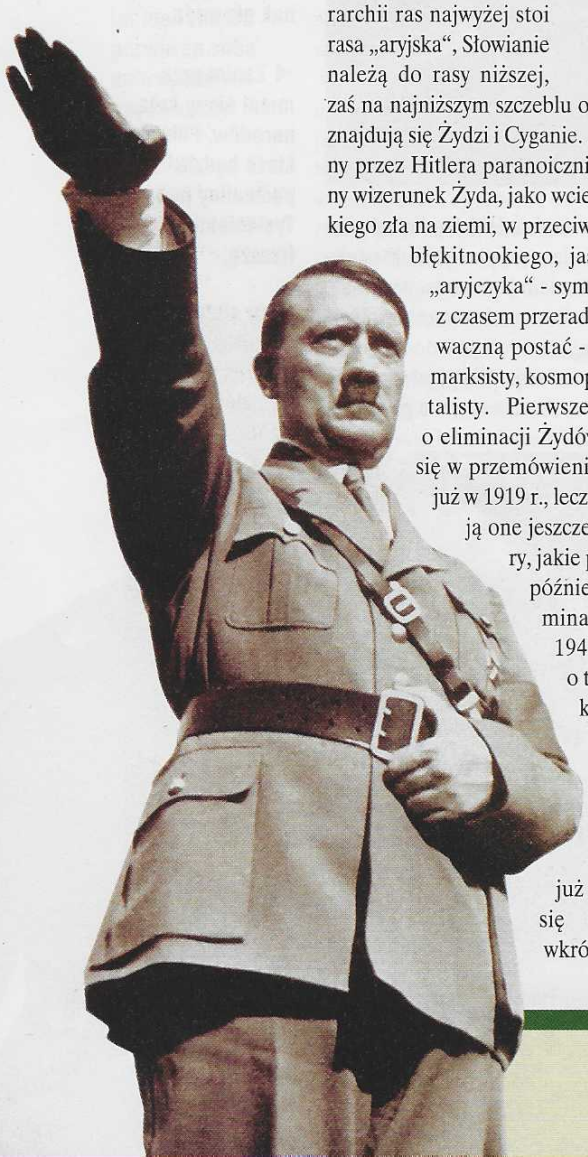

Panteon Führera

Ideologia Hitlera wyrosła na gruncie przygotowanym przez wiek XIX. Nie na próżno z osobą Führera bezustannie wiąże się nazwiska trzech postaci, dla których żywił nieukrywany podziw: Schopenhauera, Nietzschego i Wagnera. Filozofów i kompozytora. „Schopenhauer zawsze był mym mistrzem" - pisze w „Mein Kampf". „Przez cały okres wojny taszczyłem w plecaku pięć tomów jego dzieł". Największe piętno wywiera na nim koncepcja „woli" jako podświadomej siły rządzącej światem. Hitler przyjmuje ją na swój sposób, w sensie dosłownym: „wola" staje się zaletą tych, którzy stawiają przed sobą wyraźny cel, do którego dążą z całą konsekwencją. Z tego punktu widzenia jak najbardziej uzasadniona staje się eliminacja słabszych, winnych braku „woli". Nie bierze jednak pod uwagę tego, że u Schopenhauera owa „wola" nierozerwalnie związana jest z wstrzymującym jakiekolwiek działanie pesymizmem.

Dla realizacji swego planu Hitler nie mógł zadowolić się sprawowaniem zwykłej władzy.

W świadomości Hitlera zwycięstwo nad owym pesymizmem reprezentuje dzieło Nietzschego. Zafascynowany geniuszem literackim pisarza, dzieli z nim pogardę dla chrześcijańskiej moralności, podziw dla starożytnej Grecji, dla Fryderyka II, dla Napoleona, dla elitaryzmu. Przywłaszczając sobie koncepcję „nadczłowieka", czyni zeń istotę swej arystokratycznej i mesjanicznej wizji władzy. Ale... Nietzschemu daleko było do antysemity czy nacjonalisty, w przeciwieństwie do Wagnera. Owa trzecia postać hitlerowskiego panteonu, twórca dzieł opartych na mitologii germańskiej, przez cały czas, niezachwianie, pozostanie źródłem, z którego Führer, który - według słów przyjaciela z lat młodości, Kubizka - „wchłonął osobowość Wagnera do tego stopnia, że stała się częścią niego samego", czerpać będzie inspirację z owej do hipnotyzujących tłumy misteriów propagandowych, wspaniałą mocą teatralnego złudzenia tworzących swoiste „dzieło sztuki totalnej".

Droga

Dla realizacji swego rasistowskiego i ekspansjonistycznego planu Hitler nie mógł zadowolić się sprawowaniem zwykłej władzy. Musiał zapewnić sobie poparcie mas wej i bezkompromisowej realizacji tego właśnie planu. Kolejny filar hitlerowskiej ideologii - teoria podziału ludzkości na rasy - oparty będzie zarówno na zaciekłym antysemityźmie, jak na pseudonaukowych badaniach. Według teorii zawartej w „Mein Kampf" w hierarchii ras najwyżej stoi rasa „aryjska", Słowianie należą do rasy niższej, zaś na najniższym szczeblu owej drabiny znajdują się Żydzi i Cyganie. Propagowany przez Hitlera paranoicznie diaboliczny wizerunek Żyda, jako wcielenia wszelkiego zła na ziemi, w przeciwieństwie do błękitnookiego, jasnowłosego „aryjczyka" - symbolu dobra, z czasem przeradza się w dziwaczną postać - amalgamat marksisty, kosmopolity i kapitalisty. Pierwsze wzmianki o eliminacji Żydów pojawiają się w przemówieniach Hitlera już w 1919 r., lecz nie wskazują one jeszcze na rozmiary, jakie przyjmie ich późniejsza eksterminacja. Aż do 1941 r. mówi o tym półsłówkami, mimo że niektóre rozdziały „Mein Kampf" pozwalają już spodziewać się tego, co wkrótce nastąpi.

i utworzyć aparat państw
podporządkowany swej w
II zarzucał pasywność, p
pragnął wprowadzić w cz
szą, dynamiczną, opartą
cepcję męża stanu. Wid
miurga, mesjasza, prow
niemiecki na drogę zbaw
wowania kontroli nad N
czyna swe panowanie
kształtowania świadom
mieckiego, poczynając o
cji dotychczasowego mo

1914

4 grudnia: przyznanie Hitlerowi Żelaznego Krzyża 2 klasy

1918

4 sierpnia: Hitler zostaje odznaczony Żelaznym Krzyżem 1 klasy

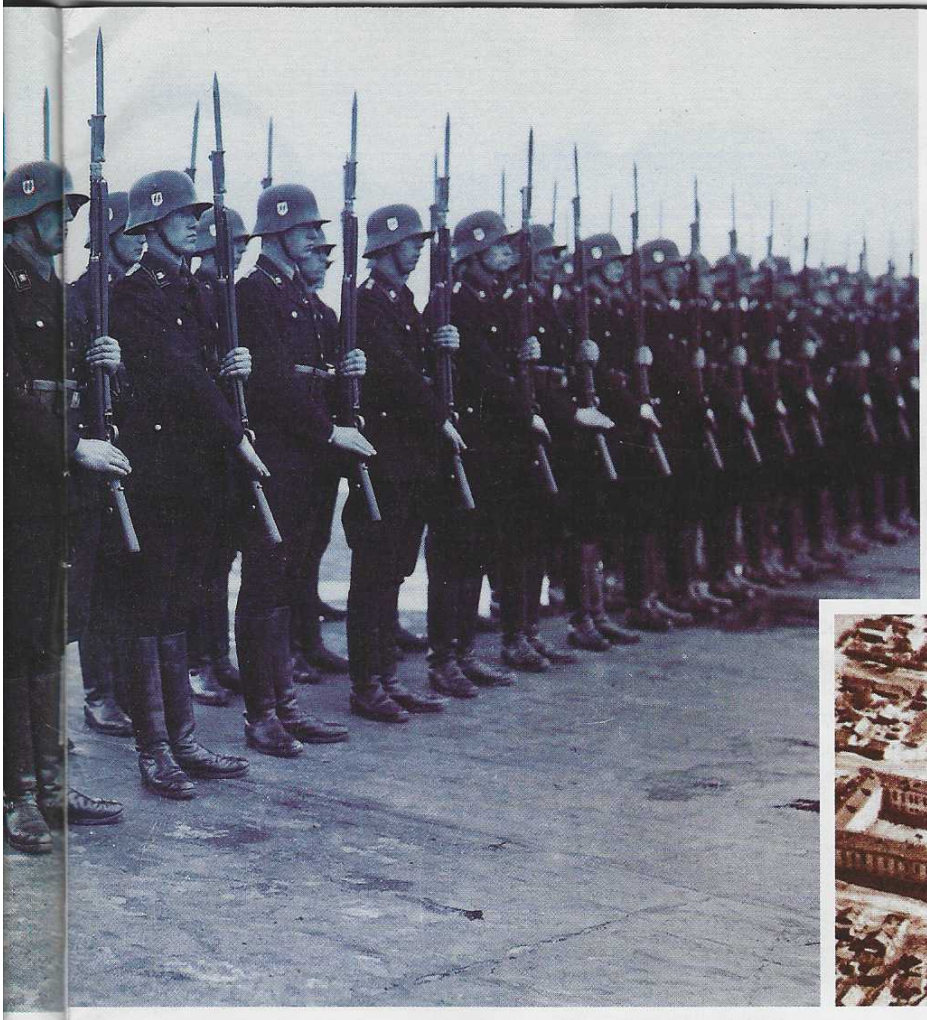

stwa. Rozbicie rodziny jako podstawowej jednostki kształtowania osobowości, przejęcie wychowania przez strukturę zorganizowaną, podległą partii, zniesienie pluralizmu partyjnego, odebranie władzy Reichswehrze, która - przemianowana na Wehrmacht - istnieje odtąd równolegle z całkowicie oddaną mu SS, sprawiają, że przystępująca do wojny Rzesza jest państwem całkowicie zindoktrynowanym, ślepo uległym ideologii tego, który sprawuje w niej władzę. Podobne fazy znaczą również politykę antysemicką. Pierwszym krokiem Hitlera jest pozbawienie ludności pochodzenia żydowskiego dóbr oraz praw obywatelskich, co zmusza wielu do emigracji. Kolejnym - odizolowanie jej w gettach, w których szanse na przeżycie ograniczone zostają głodowymi racjami żywnościowymi. W końcu, w 1941 r., przychodzi kolej na „radykalne rozwiązane kwestii żydowskiej" - systematyczna eksterminacja, przy jak najmniejszym nakładzie środków.

Apogeum

Nie bez znaczenia jest również, że plany dotyczące polityki międzynarodowej i rasistowskiej osiągają swe apogeum niemal w tym samym momencie. Wzrost liczby egzekucji na okupowanych terenach i przyspieszenie procesu eksterminacji zbiegają się w czasie z pierwszymi porażkami na froncie wschodnim. W tym świetle konferencja w Wannsee 20 stycznia 1942 r. jawi się jako przeczucie klęski, które pcha do jak najszybszej realizacji choć jednego z założonych celów. 2 kwietnia 1945 r., świadom swej porażki Hitler zwierza się: „Ludzkość będzie wdzięczna narodowemu socjalizmowi za zmiecenie Żydów z powierzchni Niemiec i Europy Środkowej".

Daleko więc Hitlerowi do wizerunku nawiedzonej marionetki, jaką przedstawiają ci, którzy - umniejszając jego znaczenie - być może podświadomie usiłują go usprawiedliwić. Aż do 1941 r. z trudną do pojęcia łatwością udało mu się zrealizować wszystkie swe przedsięwzięcia. Podporządkował sobie wszystko, nie cofnął się przed niczym, by do końca wcielić w życie idee, z którymi się identyfikował. Ogrom zbrodni, jakie popełnił, miał być jedynie środkiem bez znaczenia w drodze do celu, którego ranga - w jego oczach - w pełni usprawiedliwiała każde, nawet najbardziej kryminalne działanie.

Czy wiesz, że...

Po wypowiedzi niemieckiego laureata pokojowej nagrody Nobla, zesłanego do obozu koncentracyjnego w Esterwegen dziennikarza-pacyfisty i antynazisty, Carla von Ossietzky'ego, Führer stanowczo zakazał obywatelom Rzeszy przyjmowanie przyznawanych im nagród Nobla. Dziennikarza uznano za zdrajcę.

▼ Piece krematoryjne obozów koncentracyjnych pochłaniały tych, którzy - zgodnie z wyznawaną i stosowaną przez Rzeszę ideologią - skazani byli na zmiecenie z powierzchni ziemi.

▲ W świadomości Hitlera głównym zagrożeniem dla germańskiego ducha, a także i dla świata była wspólnota żydowska.

▲ Epilog hitleryzmu: ruiny Tysiącletniej Rzeszy.

1918

14 października: kapral Hitler, oślepiony gazami w Werwick, przetransportowany jest do szpitala wojskowego w Pasewalku

1919

12 czerwca: Hitler podejmuje pracę w serwisie prasowym sztabu generalnego armii w Monachium

1919

12 września: bierze udział w zebraniu Partii Pracy, do której wkrótce wstąpi

Szaleniec czy geniusz zła?

Czy - jak niektórzy nadal usiłują udowodnić - Hitler istotnie był człowiekiem o ograniczonych zdolnościach umysłowych, wręcz chorym psychicznie? Potworem? Psychopatą? Czy geniuszem, któremu udało się rozpętać szaleństwo?

▼ Hipnotyzująca tłumy osobowość Führera była amalgamatem talentu aktorskiego i świadomej kalkulacji.

▶ Czujne oko Hitlera patronowało każdemu wydarzeniu mającemu na celu rozsławienie Niemiec. Tu: przy budowie stadionu olimpijskiego w Berlinie.

Na temat chorób Hitlera - prawdziwych czy wyimaginowanych - krąży tyle wersji i pogłosek, ilu jest ich autorów. Niełatwo oddzielić ziarno od plew i trzeźwo ocenić realne przymioty i rzeczywiste zboczenia tego, który przez swe działanie wszedł do panteonu największych zbrodniarzy stulecia.

Przedwcześnie siwiejący, postarzały, poruszał się z trudem.

Wyimaginowane schorzenia

Niektórzy pragną doszukać się w dzieciństwie Hitlera psychoanalitycznego wyjaśnienia dlą nienawiści, jaką żywił wobec Żydów, czy dla jego dążenia do dominacji nad światem. Rzekomo we wczesnej młodości miał odkryć, że jego dziadek był nie tylko kazirodcą, ale i Żydem. Późniejsze badania wykażą, że ta hipoteza nie opiera się na żadnych dowodach. Wręcz przeciwnie - dzieciństwo i młodość Hitlera należały do jak najbardziej normalnych, w kręgu rodzinnym, wśród przyjaciół i znajomych. Prawdą natomiast jest, że sam Adolf miał trudności z przystosowaniem się do życia w grupie, o czym świadczą wielokrotne zmiany szkół, w których pozostawi po sobie wspomnienie osoby zamkniętej w sobie i łatwo wpadającej w skrajności. Opinia o nim jako o nieśmiałym, nie wyróżniającym się spośród grona rówieśników przewija się przez wszystkie wspomnienia tych, którzy zatknęli się z nim w jego chłopięcych czy młodzieńczych latach. Wielu z nich podkreśla jego skłonność do melancholii i do samotności. Rodzina, w jakiej się wychował, straciwszy już kilkoro starszych dzieci, otaczała go szczególną troską, tym większą, że - słabej konstrukcji fizycznej - istotnie mógł podzielić los starszego rodzeństwa. Nic więc dziwnego, że nieustannie towarzyszył mu będzie niepokój o stan swego zdrowia. Stąd diety, otaczanie się lekarzami, niejaka skłonność do hipochondrii. Stąd też poniekąd imponująca lista chorób, jaką mu przypisywano. W 1941 r. jego osobisty lekarz, doktor Morell, uważany za szarlatana, wykrył u niego nadciśnienie, pierwsze objawy arteriosklerozy oraz stany lękowe. Zalecona przez niego kuracja polegała na podawaniu dożylnie dawek glukozy, stawianiu pijawek, podawaniu witamin i kapsułek *Mutafloru* własnej produkcji.

Rozkład fizyczny

Najwięcej hipotez co do sprawności fizycznej Führera dotyczy ostatniego okresu jego życia, już w obliczu nieuchronnej klęski idei, której się poświęcił. Dla jednych Hitler był ciężko chory. Krążyły dziś uznane za bezpodstawne pogłoski o syfilisie. Przypisywano mu chorobę Parkinsona, na co

nie ma żadnych dowo
wa ręka Hitlera drżała
wody tego mogły być
chosomatyczne. Za

1920

31 marca: Hitler opuszcza Reichswehrę

1921

29 lipca: wybranie Hitlera na przywódcę NSDAP

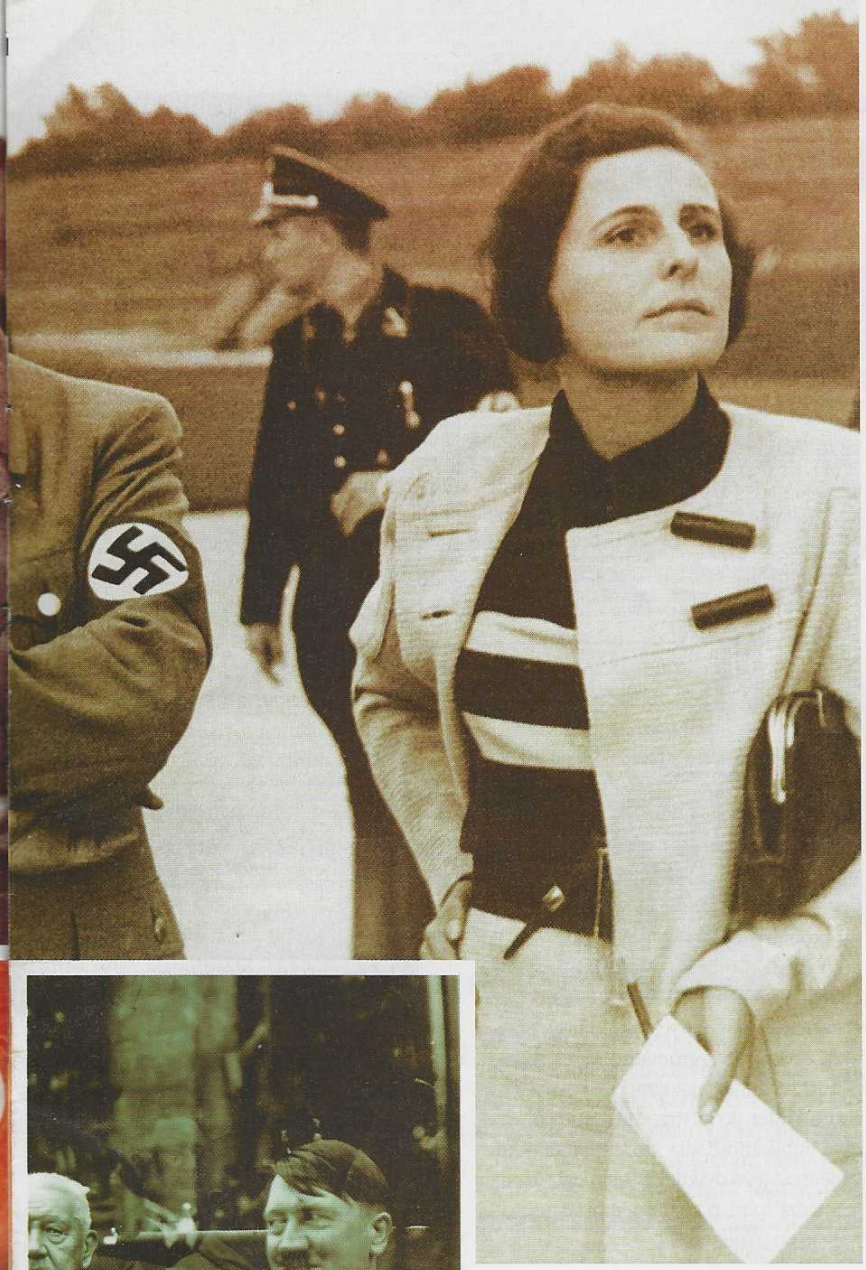

piał na zaburzenia słuchu na skutek zamachu z 20 lipca 1944 r., podczas którego pękły mu bębenki w uszach.

Niektórzy badacze prywatnego życia Hitlera twierdzą, że mikstury przepisywane mu przez doktora Morella zatruły jego organizm. I tutaj trudno o jakiekolwiek dowody. Wydaje się, że - z wyjątkiem żółtaczki, która przykuła go do łoża na kilka tygodni jesienią 1944 r. - przez cały czas sprawowania władzy Hitler nigdy poważniej nie chorował. A jednak utrata sprawności fizycznej Hitlera rzuca się w oczy. Przedwcześnie siwiejący, postarzały, poruszał się z trudem. Cierpiał na bezsenność, co sprawiało, że - zmęczony - łatwo się unosił bez poważniejszego powodu. Lecz czy istotnie może to dziwić u kogoś, kto zdaje sobie sprawę z nieuchronnej klęski, z ruiny marzeń, którym poświęcił 20 lat życia?

Organizm Hitlera nosił niewątpliwie piętno przeżyć, lecz nic nie wskazuje na to, jakoby kiedykolwiek zdradził tego, który postanowił „walczyć do ostatniej chwili", co konsekwentnie czynił aż do ostatnich chwil swego życia, dbając o to, by przed popełnieniem samobójstwa obsadzić kluczowe stanowiska w rządzie ludźmi, których darzył zaufaniem.

Niedoceniona inteligencja

Problem inteligencji Hitlera rozpętał niejedną polemikę. Niewątpliwie - jak wszyscy dyktatorzy - był maniakiem, co tłumaczy po części histerię antysemicką, w jaką popada po 1919 r. Ale ledwie zauważalna granica między paranoją a kabotyństwem łatwa jest do przekroczenia, z czego skorzystali ci, którzy oskarżyli go o chorobę psychiczną. Nie naszą rolą jest tu bronić Hitlera, czy stawiać go na piedestale historii, nie można jednak nie uznać, że jego współcześni nie docenili ani jego osobowości, ani umiejętności panowania nad masami. Zaślepienie, z jakim lwia część narodu niemieckiego rzuca się w wir hitleryzmu, przekonana o jego słuszności, najdobitniej świadczy o ogromnej intuicji Führera i o jego nieprawdopodobnej, wręcz hipnotycznej zdolności porwania za sobą tłumów. Właśnie tu leży klucz do inteligencji Adolfa Hitlera, który - posługując się sobie tylko właściwymi sposobami - dodatkowo stworzył i umiejętnie utrzymał legendę własnego szaleństwa. W latach trzydziestych wszystkie jego pozorne błędy, ataki szału, drapieżność pozwoliły mu ukryć przed tymi, którymi manipulował, istotę działania, jakie przedsięwziął.

Owa sztuka symulacji poparta była - według słów jednego ze świadków - „szóstym zmysłem, intuicją proroka, które niejednokrotnie decydowały o wszystkim". Nikt nie miał przed nim tajemnic. Finezja, z jaką przenikał osobowość każdego, z kim się stykał, pozwoliła mu na mistrzowską manipulację otoczeniem aż do ostatnich chwil. Zręczny w swych kalkulacjach, niezrównany komediant, przez lata Hitler dzierżył w swych rękach wszystkie, bez wyjątku, wątki wydarzeń, które wstrząsały Niemcami.

Czy wiesz, że...

Nazwanie kwatery głównej Hitlera „wilczym szańcem" (Wolfsschanze) nie było dziełem czystego przypadku. Führer lubił nazywać się Wolfem - wilkiem, miast Adolfem. Podobnie wybrał Wolfsburg dla umiejscowienia w nim fabryki samochodów „dla ludu" - Volkswagenów.

▼ „Z błogosławieństwem i czerpiąc wzory ze zdobywców". Karykatura amerykańska z 1942 r.

◄ „Odwoływać się do uczuć narodu" - taka była dewiza Führera, dzięki której porwał za sobą rozentuzjazmowane jego płomiennym zaangażowaniem masy.

◄ Machiawelliczna umiejętność manipulowania rozmówcą zmyliła niejednego europejskiego dyplomatę.

1923
8-9 listopada: porażka puczu monachijskiego

1923
13 listopada: uwięzienie Hitlera w twierdzy w Landsbergu

1924
23 marca: w wyniku procesu Hitler zostaje skazany na pięć lat więzienia

Hitler publicznie

Było dwóch Adolfów Hitlerów. Jeden nieśmiały, niezdecydowany, bez wyraźnej linii postępowania. Drugi, wręcz przeciwnie, o niewzruszonej pewności siebie, którą dominować będzie nad Rzeszą przez cały okres sprawowania władzy.

▼ Jak każdy dyktator nie omieszkał uwypuklić troski o „przyszłość narodu".

▶ Hitler i Göring. Wspólnicy niemal do końca.

▶ Kancelaria Rzeszy budowana była na miarę wielkości Imperium, które miała reprezentować.

Oto dwa oblicza Adolfa Hitlera, kanclerza III Rzeszy, Führera, który pchnie Europę do największej wojny w historii jej istnienia. Oto przeciwległe bieguny osobowości tego samego człowieka. Człowieka, który ukuje swój wizerunek na obraz i podobieństwo idei, której się poświęci, nie wahając się dopisać swój życiorys, by usprawiedliwić przyświecającą mu myśl. Już w „Mein Kampf" Hitler posunął się do wymyślenia legendy swej młodości. Liczne wypowiedzi tych, którzy mieli z nim do czynienia na co dzień pomagają jednak uchylić rąbka tajemnicy. Po dojściu do władzy, ów nieśmiały w opinii wielu, niepozorny niedoszły artysta, wobec narodu, władz partyjnych czy „wielkich" tamtych czasów da dowody siły woli godne podziwu. Ufny w słuszność swej idei, od pierwszych po ostatnie dnie swego panowania nad Niemcami manipulować będzie ludźmi z wyjątkowym cynizmem.

Po mistrzowsku potrafił wykorzystać swą intuicję.

Orator

Bezgraniczny podziw Goebbelsa dla swego Führera jest najlepszym dowodem uwielbienia, jakim darzyli go współcześni. W 1925 r. zapisze, zafascynowany: „Przybywam. Hitler już jest. Moja radość nie zna granic. Wita się ze mną jak ze starym przyjacielem. Uścisk ręki. Jakże go uwielbiam! Jakiż wspaniały człowiek! Jaki wielki i jakim mały wobec niego". Wielu Niemców dzieliło tę fascynację, wynik nowej koncepcji polityki zastosowanej przez Hitlera. Nie zwracał się bowiem do niemieckiego rozsądku, a do uczuć narodu. Jego celem było opanowanie nie myśli, a serc niemieckich.

Talent oratorski odkrył w sobie w 1919 r., podczas zebrania *Deutschen Arbeitspartei* w Monachium. Nieznany nikomu trzydziestolatek swym płomiennym i gwałtownym przemówieniem porwał za sobą tłumy. W przyszłości nieustannie będzie rozwijał swe zdolności, choć przemówienia jego zbudowane będą zawsze według tego samego schematu: po pierwszych słowach wypowiedzianych z całą powagą i stanowczością przychodziła kolej na urwane zdania, które prowadziły do frenetycznego transu, porywającego za sobą zgromadzonych w rodzaj niemal rytualnej, magicznej fascynacji. Ponadto Hitler po mistrzowsku potrafił wyczuć publiczność, dla której przemawiał. O ile treść jego dyskursów niewiele różniła je między sobą, o tyle forma przystosowywała je do okoliczności.

Hitler i Churchill

Führer z właściwą sobie maestrią potrafił wykorzystać tę intuicję w kontaktach z zagranicznymi mężami stanu. W latach trzydziestych rozwinął swe aktorskie talenty, by

opanować świat. Uspo
przedstawiając się jak
nany pacyfista, starają
prawić niesprawiedliw
uważał traktat wersals
dali się przekonać: i C
velt, i Stalin. Jedynie C
tlera. Poświęcił sporo
polityka zrozumieć czło
wzajemnie za talent po
wanie w sprawy narod
towali. Jednak w miarę
chill zrozumiał, że Hit

Czy wie

Mawiał: „Archi
no, co mnie
dziłem, że powinie
sarzem, el ponie
zmierzyć się z naj
zygnowałem. Mal
mi się zbyt ogranic
czy w dzisiejszych
że jeszcze wyrazić

1924

20 grudnia: Hitler zostaje zwolniony z więzienia

1925

18 lipca: ukazuje się pierwszy tom „Mein Kampf"

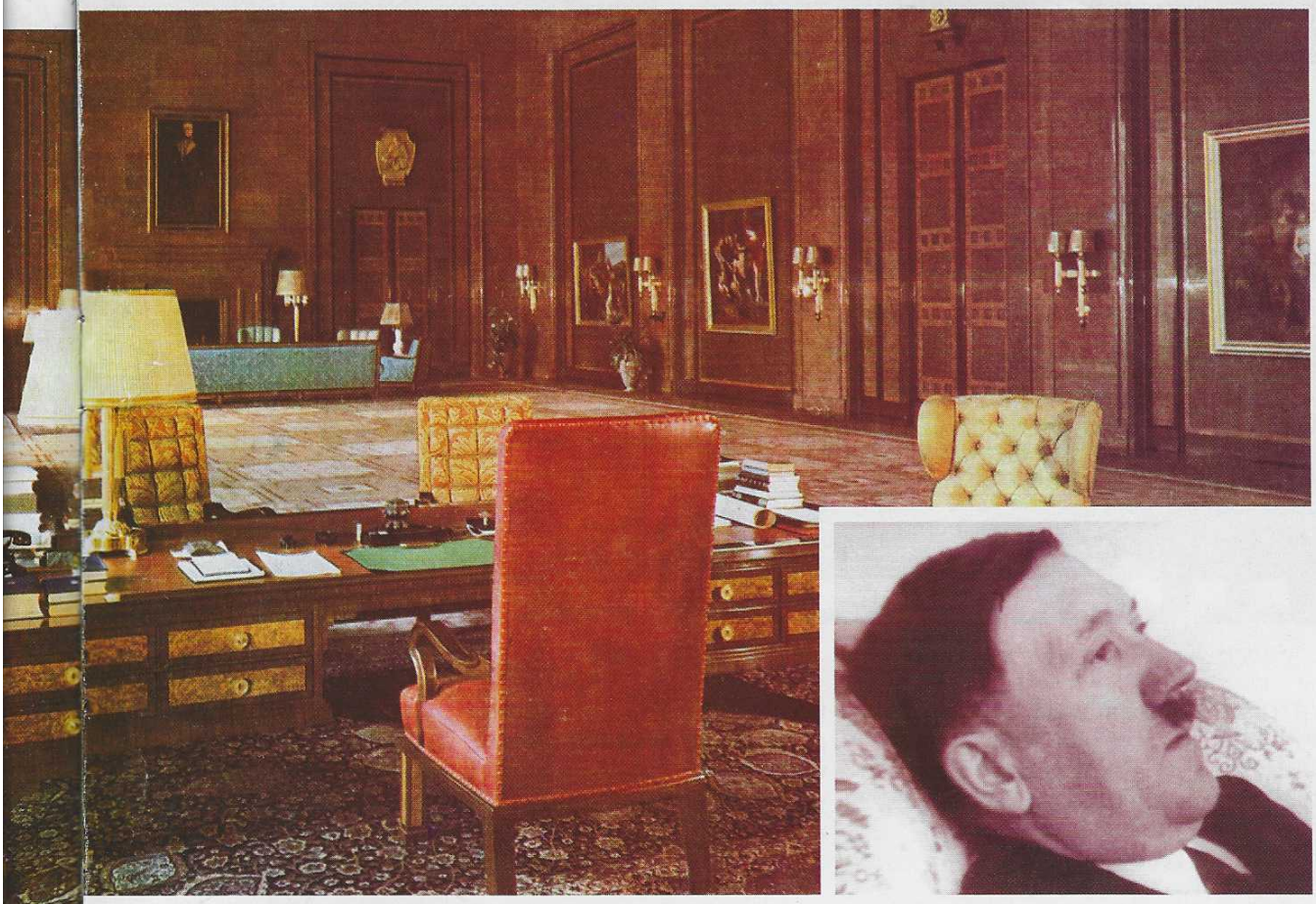

▼ Adolf Hitler. Inteligencja wyższego rzędu? Demiurg? Kunktator? Psychopata?

▼ Głosząc bezgraniczne oddanie narodowi, konsekwentnie, jedna po drugiej, wciela w życie głoszone przez siebie idee. Dla społeczeństwa Rzeszy staje się mężem opatrzności, który przywrócić ma Niemcom ich utraconą wielkość.

swą rasistowską histerią. Od 1940 r., nieczuły na umizgi Führera, postawił sobie jeden cel: zmieść hitleryzm z powierzchni ziemi.

Manipulacja partią

Bez wątpienia właśnie w stosunku do przywódców partii Hitler najpełniej ujawni swój talent manipulacji innymi. Technika przez niego zastosowana pamiętała starożytność: „Skłócić między sobą, by lepiej rządzić". Ulubiona strategia Hitlera polegała na wmówieniu swym współpracownikom, że mają wpływ tak na niego samego, jak na losy państwa, którym rządzi. Radził się ich, udawał niezdecydowanie, grał na zaufaniu. W ten sposób powoli zdobywał nad nimi władzę i - bez przeszkód - mógł szczuć ich między sobą, unieszkodliwiać, manipulować do woli. Swym sprytem, umiejętnym cedzeniem informacji i dopuszczaniem do konfidencji Hitler redukował otaczający go świat do rozmiarów teatru marionetek, z których najbardziej nieświadomą - więc potulną - był Goebbels.

U schyłku lat trzydziestych polityka Hitlera zapewniła mu absolutną kontrolę nad partią. W chwili wybuchu wojny do sekretu dopuszczonych zostało tylko dwóch ludzi: Himmler i Göring. W rękach tej diabelskiej trójki spoczywało sedno polityki hitleryzmu, a co za tym idzie - losy Europy. Göring, towarzysz pierwszych zwycięstw, piastował stanowisko ministra spraw zagranicznych, a „chłopiec do bicia", Himmler, zajmował się wcieleniem w życie słowa Führera na zdobytych terytoriach. Owa misternie skonstruowana struktura przetrwa aż do 1945 r. Jeżeli, mimo porażki, Hitler aż do końca zachował kontrolę nad swym najbliższym otoczeniem, możliwe to było wyłącznie dzięki temu, że jego makiaweliczny wpływ na nie pozostał nienaruszony.

1926

10 grudnia: wydanie drugiego tomu „Mein Kampf"

1927

9 marca: Hitler wygłasza w Monachium pierwsze od dwóch lat przemówienie

1932

25 lutego: przyznanie Hitlerowi obywatelstwa niemieckiego

P A N O

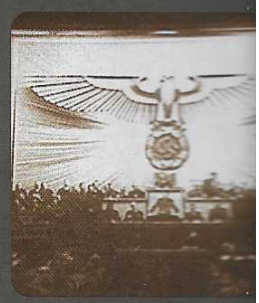

7‘12

Hitler przyjął tytuł Führera i kanclerza Rzeszy, łącząc funkcje prezydenta i kanclerza - stając się - również formalnie - dyktatorem...

10‘53

Kult bezwzględnej siły - to starał się zaszczepić swoim rodakom! Na końcu tej drogi miała być wojna i realizacja wyśnionego planu poszerzenia Niemiec o Lebensraum...

14‘46

Hitler był tym z europejskich polityków lat trzydziestych, który w największym stopniu wykorzystał szantaż w dyplomacji...

16‘23

„Moj wodzu! Nie tylko u
Rzeszę jednością. Dałeś
bezpieczeństwo, pokój
i wielkość. Dałeś jej wsp
rządy i pełne zrozumien
(H. Göring)

30‘29

Kampania francuska, rozpoczęta 10 maja 1940 r., zakończyła się olśniewającym zwycięstwem. W kilka tygodni Niemcy rozbili armię francuską, uważaną za najsilniejszą w Europie...

36‘58

22 czerwca 1941 r. o świcie Wehrmacht, realizując plan „Barbarossa“, uderzył na Związek Radziecki. Armia Czerwona, stawiając rozpaczliwy opór, traciła miliony żołnierzy...

38‘05

W głębi okupowanej Europy reżim hitlerowski zbudował system zniewolenia i mordowania milionów ludzi...

40‘44

Na przełomie roku 1942
nadeszła klęska pod
Stalingradem. Hitler nie
pierwszy, wbrew swoim
generałom, nakazał trwa
do końca na pozycjach...

Kadry z filmu „Hitler“ - z numer

R A M A

16'33

Hitlera miliony Niemców witały jak bohatera. Ich sercami i umysłami zawładnął już niepodzielnie. Nieśmiałe głosy krytyki tłumiło Gestapo...

16'44

Terror ugodził najpierw w ludność żydowską. Symbolem tej polityki stała się fala pogromów, określana mianem „nocy kryształowej"...

23'41

Suwerenna polska blokowała ekspansję Rzeszy na wschód i zachód, dlatego stała się ofiarą zbrojnej agresji...

27'52

25 września niepokorną stolicę Rzeczypospolitej ostrzeliwało niemal bez przerwy tysiąc dział i bombardowało kilkaset samolotów Luftwaffe...

49'02

6 czerwca 1944 r. spełniły się najczarniejsze obawy Hitlera. Na plażach Normandii wylądowały oddziały amerykańskie i brytyjskie...

53'02

Niemcy zbierały gorzkie żniwo swojego oddania dla aberracyjnych wizji Hitlera... Setki tysięcy ofiar zabrały strategiczne bombardowania Rzeszy...

53'54

Zamiast potężnych dywizji pancernych, straconych w walkach na bezkresnych przestrzeniach ZSRR - Panzerfausty, którymi spodziewano się powstrzymać nawałę radzieckich czołgów...

54'48

Miejsce niemieckiej armii polowej, która w 1939 r. ruszała na podbój świata, zajęły czołgi zwycięzców...

Hitler prywatnie

Jeżeli prywatnie życie Hitlera dało początek tylu mitom, zawdzięcza to temu, że przez całe życie skrzętnie skrywał on detale swej codzienności. Nic nie miało prawa przyćmić wizerunku Führera, jaki pragnął zaprezentować na zewnątrz.

▼ Leni Riefenstahl pałała bezgranicznym podziwem dla swego Führera. Wydaje się jednak, że ich związek pozostał platoniczny.

▶ Z Ewą Braun w Berchtesgaden. Od 1941 r. Hitler poświęci swe „ukochane góry" dla polityki. Będzie do nich powracał coraz rzadziej.

Wbożonarodzeniowy poranek 1935 r. Leni Riefenstahl - zaproszona przez Hitlera - składa wizytę w jego monachijskiej rezydencji przy Prinzregentenplatz 16. Spotkanie ma charakter kurtuazyjny: Führer darzy młodą aktorkę i reżyserkę tak podziwem, jak i zaufaniem. Kiedy spojrzenie Leni ślizga się po „skromnie umeblowanym pokoju", który „sprawia wrażenie chłodnego i niewygodnego", Hitler mówi: „Tak. Jak Pani widzi, nie przywiązuję większej wagi ani do wygód, ani do stanu posiadania. Każdą godzinę mego życia wykorzystuję na rozwiązanie problemów nurtujących mój naród". Opowiada jej historię samotnego Bożego Narodzenia, spędzonego w towarzystwie szofera na podróży bez celu: „Tak jest każdego roku w bożonarodzeniowy wieczór... Nie mam rodziny. Żyję samotnie". W ostatniej chwili przed jej odejściem pokazuje jeszcze pokój, w którym króluje ukwiecone popiersie młodej dziewczyny. „Bardzo ją kochałem. Była jedyną kobietą, którą mógłbym był poślubić. Los postanowił inaczej".

Stał się ascetą całkowicie poświęconym narodowi.

Miłości Hitlera

Młoda nieznajoma to Geli Raubal, kuzynka Hitlera, ostatnia, którą Führer rzeczywiście kochał. To z nią sprowadził się do Monachium w 1929 r. Ich związek wiązał w sobie ojcowską czułość z wysublimowaną miłością. Geli niewątpliwie była zakochana w swym wuju, on zaś zachowywał kontrolę nad swym uczuciem, nad swym życiem. Popełniła samobójstwo w wieku lat 23, 18 września 1931 r.

Według słów Führera, tragedia ta głęboko go poruszyła, znacząc tym samym przełom w jego życiu. Stał się samotnym ascetą całkowicie poświęconym narodowi. Wegetarianinem, wzdragającym się przed tytoniem i alkoholem. Definitywnie zrezygnował z marzeń o „wielkiej miłości", poświęcając ją na ołtarzu polityki.

Jeżeli Ewa Braun tak długo pozostała u jego boku, to tylko dzięki roli, jaką sobie wybrała, bądź narzuciła - roli towarzyszki życia dyskretnej, wiernej, uległej. Jej obecność dawała Führerowi poczucie „odprężenia" - nic więcej.

Po śmierci Geli miał jeszcze inne kobiety, ale wszystkie traktowane były jako „przedmioty". Unity Mitford, brytyjska arystokratka, dzięki której wszedł w najbardziej wpływowe kręgi brytyjskie, popełni próbę samobójstwa na wieść o wybuchu wojny. Nawet Ewa po dwakroć będzie usiłowała skończyć z życiem - w 1932 i 1935 r. „Obawiam się, że nie przynoszę szczęścia kobietom" - zwierzy Hitler w 1939 r. Postanowił nimi gardzić, nie dając się odciągnąć od tego, co uczynił sensem życia.

Drobnomieszczanin

Prawda, że Hitler nigdy nie pławił się w luksusach. W „Mein Kampf" szeroko rozwodzi się nad swą wiedeńską i monachijską młodością spędzoną w nędzy. Kłamstwo: nigdy nie brakowało mu środków do życia, lecz cała jego młodość podszyta była obawą o zapewnienie sobie jutra. Po opublikowaniu „Mein Kampf", mimo niewyczerpanych dochodów z praw autorskich (i nie tylko), nigdy nie żył ponad stan. Urządził Berchtesgaden na sposób drobnomieszczański, dopuszczając jednego ekscesu: największego na świecie marmurowego stołu. Ściany zdobiły wątpliwej wartości obrazami. Nie rozumiał sztuki współczesnej, jedyną jej formą artystyczną była muzyka Wagnera. Co nastolatek lubił Mendelssohna, a jego kompozycje nie oparły się nabrzmiałej w Hitlerze fali antysemityzmu.

W Berghofie dni płynęły rytmicznie, tyle schematycznym, co monotonnym.

Czy wiesz, że

Według Schellenberga, do g na bliskich Hitlerowi nale lekarz monachijski, doktor Gutt tlett, który wierzył w „sidereal p dulum" - urządzenie astrologicz które - według jego słów - „poz lało na wyczuwanie obecności dów lub osób z domieszką krwi dowskiej w każdej grupie osób

1932

10 kwietnia: Hitler przegrywa w wyborach prezydenckich

1932

30 lipca: zwycięstwo NSDAP w wyborach do parlamentu czyni z niej pierwszą siłę polityczną Niemiec

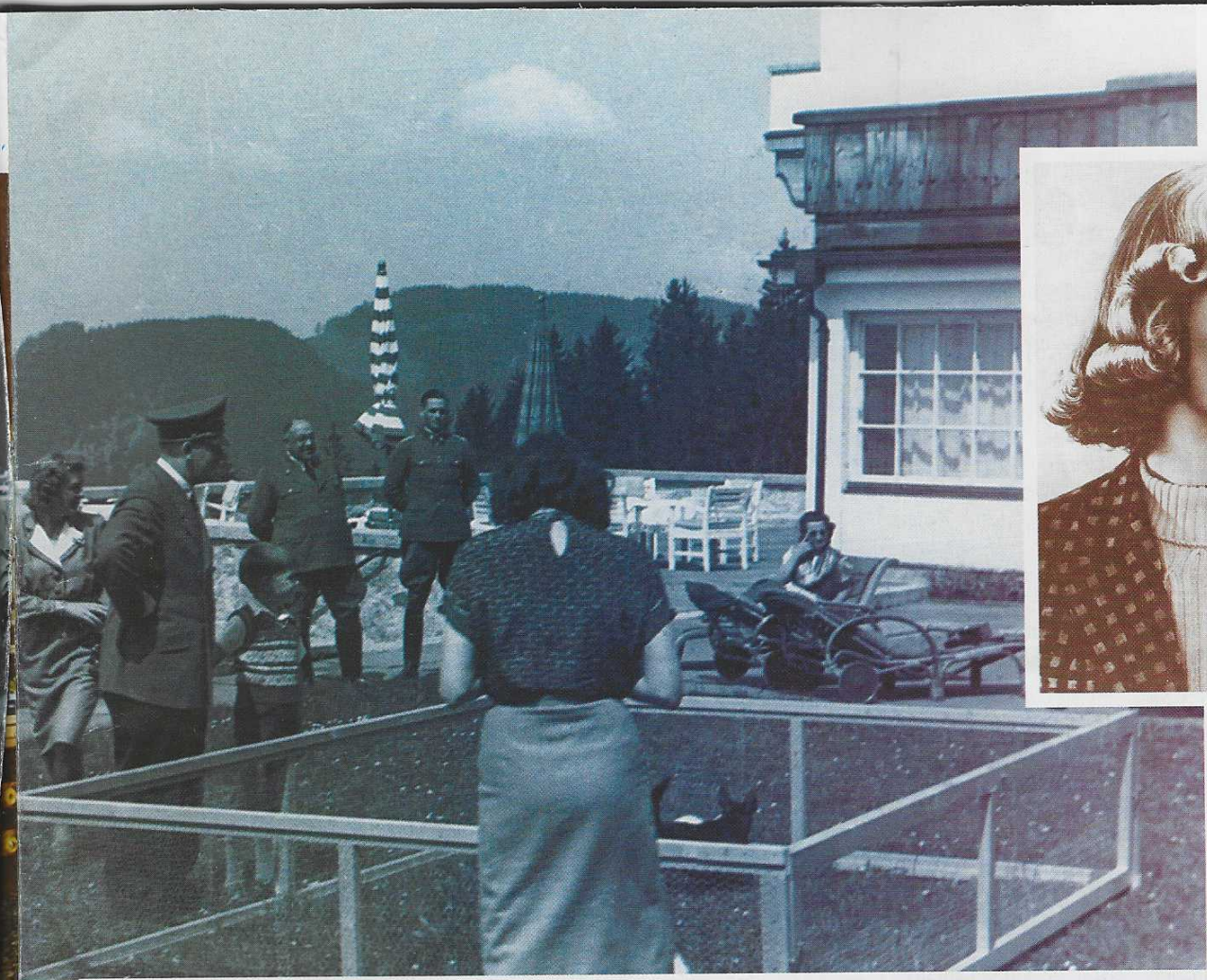

▲ Próba samobójstwa Unity Mitford potwierdza tylko opinię o Hitlerze jako „tym, który przyciąga do siebie śmierć".

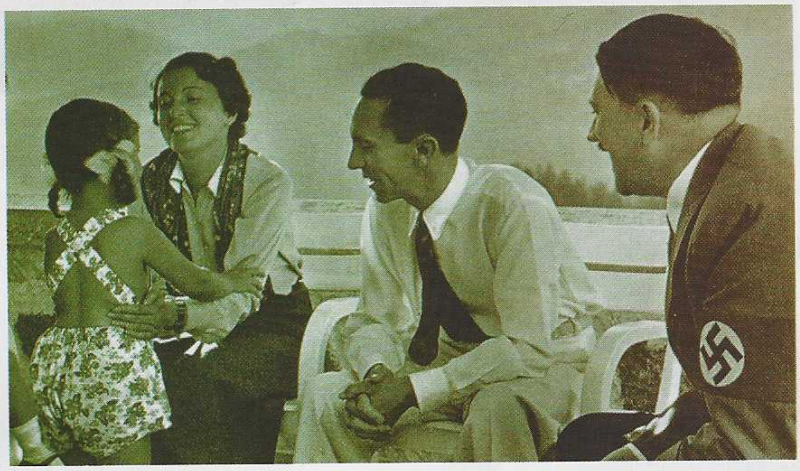

◀ Przeciętny obywatel Niemiec...

◀ Rodzina Goebbelsów - na wzór pogańskich rytuałów - poszła za Hitlerem aż do końca - do zbiorowego samobójstwa.

tler spał długo. Wstawał, by czytać codzienną prasę, potem kładł się aż do południa. Wegetariański obiad rozpoczynał dzień pracy. Według słów kucharki uwielbiał słodycze, a w szczególności placek ze śliwkami i z bitą śmietaną. Jedynymi jego rozrywkami były spacery i kino - wieczorami, w towarzystwie najbliższych. Mógł oglądać filmy, komentując je, godzinami. Były jego pasją tak prywatnie, jak i zawodowo. Nie na próżno - pojąwszy, do jakiego stopnia dzięki X muzie umocnić może swój wpływ - popierał rozwój kinematografii. Posługiwać się nią będzie na każdym kroku i przez cały czas sprawowania władzy. Z jednej strony z jego poruczenia powstaną arcydzieła sztuki propagandowej, z drugiej strony powierzy Goebbelsowi pieczę nad repertuarem filmowym i Rzeszy, i każdego okupowanego państwa, zręcznie manipulując nastrojami społecznymi.

Ten samotnik żył w Berghofie otoczony „rodziną zastępczą" złożoną z sekretarek, ordynansów, fotografów, służby, zapatrzonych bez reszty w ich Führera, oddanych mu bezgranicznie, zafascynowanych osobowością, której gotowi byli służyć aż do śmierci. Ten magnetyzm zachowa aż do ostatnich dni. Niewielu mu się oparło. Wszyscy, którzy stykali się z Hitlerem w Berchtesgaden potwierdzają, że rzadko wobec nich wykazywał arogancję czy wyższość. Sekretarki jednogłośnie podkreślają jego uprzejmość. Więc kim właściwie był? Szarmancki dla jednych, ucieleśnienie zła wobec innych. Czyżby Hitler był najsłynniejszym schizofrenikiem stulecia?

1933

30 stycznia: nominacja Hitlera na kanclerza Rzeszy

1934

30 czerwca: „noc długich noży". Hitler likwiduje opozycję w NSDAP

1935

15 września: w Norymberdze Hitler ogłasza prawo o nierówności ras

Hitler dowódca

Wojskowe talenty Hitlera dalekie są od jednomyślnego ich uznania. Dla jednych jest on dyletantem, dla innych - uzdolnionym strategiem. I w tej dziedzinie pozostawił po sobie wątpliwość, która do dziś stanowi przedmiot dyskusji.

▼ Hitler i Mussolini. W miarę upływu czasu ich sojusz zaciąży Führerowi kulą u nogi.

▶ Bliski każdemu. Cieszący się bezgranicznym oddaniem ze strony walczących w imieniu Rzeszy żołnierzy, chętnie dawał się przedstawiać jako jeden z nich.

Prawda o zdolnościach i umiejętnościach strategicznych Hitlera leży w pół drogi między skrajnymi opiniami, jakie krążą na ten temat. Jedno jest pewne: dzięki swym talentom dyplomatycznym potrafił przejąć kontrolę nad całą machiną wojenną III Rzeszy. Sukcesy, jakie odnosił Wehrmacht w pierwszych latach wojny były więc także jego sukcesami. Odpowiedzialność za porażki również jest jego udziałem.

W planach Hitlera wojna zawsze zajmowała poczesne, jeżeli nie pierwszoplanowe miejsce. Nie krył się z tym, że pragnął odegrać rolę „największego dowódcy wszechczasów". Sądził, że zbrojna konfrontacja leżała w prawach natury, że była wynikiem i przedłużeniem każdej linii politycznej. Potwierdzał to przekonanie wielokrotnie w swych wypowiedziach, jak w owym słynnym przemówieniu do żołnierzy Wehrmachtu w listopadzie 1939 r.: „Przeznaczeniem każdego jest walka. Nikt, jeśli nie chce zostać pokonany, nie może jej uniknąć". Źródeł owego zafascynowania wojną należy szukać w latach I wojny światowej, które stanowiły - według jego własnych słów - najszczęśliwszy okres jego życia. Urzeczony wspólnotą wojskową i duchem panującym w okopach, widział w nich ideał organizacji życia społecznego. Z tego okresu pochodzi również pogarda, jaką żywił dla generałów armii niemieckiej, dla owych „pruskich arystokratów, którzy pławią się w dostatkach w swych kwaterach, podczas gdy szarzy żołnierze idą na śmierć". Owa rezerwa, jaką zachowa wobec kadr wojskowych, towarzyszyć mu będzie do końca życia.

„Przeznaczeniem każdego jest walka".

Droga ku władzy

Od lat dwudziestych Hitler przygotowuje głęboką reformę starej armii niemieckiej, którą pragnie sobie podporządkować, świadom, że bez jej poparcia nigdy nie zdoła dojść do władzy. Troskliwie unika jakiegokolwiek konfliktu z generalicją, a wręcz urzeka starych generałów, w których budzi nadzieję na rozbicie znienawidzonej Republiki Weimarskiej i powrót do dawnego stanu rzeczy. Równolegle Hitler rozpoczyna tworzenie swej własnej, oddanej mu bez reszty armii - SS. Utworzona i zorganizowana przez wiernych mu akolitów: Heydricha i Himmlera, tak dalece nabiera znaczenia, że obok wojsk naziemnych, lotnictwa i marynarki, staje się czwartym skrzydłem armii niemieckiej, bezgranicznie oddanym ideologii hitleryzmu.

Po dojściu Hitlera do władzy transformacja armii staje się o wiele łatwiejsza. W lutym 1938 r. wykorzystuje on okazję, by zapewnić sobie kontrolę nad Wehrmachtem. By zachować resztę pozorów, obejmuje dowództwo OKW (*Oberkommando der Wehrmacht*), mianując na czele OKH (*Oberkommando des Heeres*) oddanych mu von Brauchitscha i Ha
W ten sposób w chwili wybuchu woj
tler ma swój głos we wszystkich dec
wojskowych podejmowanych w szta
neralnym armii niemieckiej.

Fala zwycięstw

Główna linia strategii politycznej H
ustalona jest już na długo przed wybu
wojny. Jej punktem wyjścia ma być s
nie porozumienia z Wielką Brytanią, d

Czy wiesz, że...

**Niewątpliwie nic innego, ja
niepowodzenie w opanow
niu Moskwy leżało u źródeł zwr
rzenia, z jakim Hitler zwrócił się d
Martina Bormanna 19 lute
1942 r.: „Wiesz, nigdy nie lubiłe
śniegu. Nie wiedziałem, dlaczeg
Teraz wszystko jest jasne: prze
czuwałem, że nie pójdzie łatwo"**

1936

16 sierpnia: podczas Olimpiady w Berlinie Hitler odmawia podania ręki Jesse Owensowi, amerykańskiemu czarnemu lekkoatlecie

1938

4 lutego: Hitler ogłasza się naczelnym dowódcą sił zbrojnych Rzeszy

▲ Na przedpolach Warszawy 25 września 1939 r.

◀ Niepowstrzymany pęd Blitzkriegu rzuci na kolana niemal całą Europę.

▼ Pierwszym państwem, które stawiło polityczny i zbrojny opór dążeniom Hitlera była Polska.

go usilnie dąży przez cały okres sprawowania władzy. Już samo niepowodzenie w tej dziedzinie stanowi częściowe wytłumaczenie niemieckiej porażki na frontach II wojny światowej. Widząc w Wielkiej Brytanii potencjalnego sojusznika, Hitler popełnił podstawowy błąd, którego konsekwencje ponosić będzie każda decyzja podejmowana przez Führera. Niemniej jednak, przypatrując się z bliska, w jaki sposób armia niemiecka idzie od sukcesu do sukcesu, nie można nie przyznać Hitlerowi talentu. Zręczność, z jaką potrafił manipulować wzdragającymi się przed pójściem za nim generałami stanowi klucz do sekretu fali zwycięstw, jaką poszczycić się mogła armia Rzeszy w latach 1939-40. Aż do jesieni 1941 r. wszystkie decyzje strategiczne podejmowane przez Hitlera świadczą o wyjątkowo świadomej ocenie sytuacji. By sprawować kontrolę nad dowództwem armii nie waha się uciekać do sprytu i manipulacji. Starannie cedzi informacje, dopuszczając do tajemnicy częściowo, tak by nikt nie znał całości jego planów. Ostrożny, niejednokrotnie posuwa się do skłócenia generałów między sobą, co zapewnia mu tym pełniejszą kontrolę sytuacji. Ten misternie opracowany plan zaczyna chwiać się w posadach z chwilą rozpoczęcia kampanii przeciwko Związkowi Radzieckiemu. Pierwsze sukcesy wydają się potwierdzać i słuszność podjętej decyzji, i słuszność wybranej strategii. W swym dzienniku, pod datą 8 lipca 1941 r., rozentuzjazmowany Halder unosi się: „Nie przesadzę, jeżeli stwierdzę, że kampania w Rosji została wygrana w ciągu trzech tygodni".

1938
12 marca: w wyniku Anschlussu Austria zostaje zaanektowana przez Niemcy

1938
5 października: opanowanie Sudetów przez Niemcy

1939
1 września: napaść Niemiec na Polskę

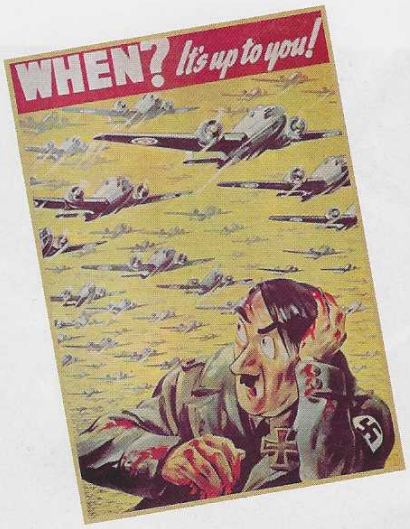

▶ Po przystąpieniu Stanów Zjednoczonych do wojny i w obliczu coraz dotkliwszych porażek na froncie wschodnim klęska Niemiec staje się już tylko kwestią czasu.

▼ Polityk czy dowódca?

▶ W Kwaterze Głównej Hitlera. Im większe porażki ponosi armia niemiecka na froncie wschodnim, tym kategoryczniej Führer sprzeciwia się wydaniu rozkazów odwrotu.

Euforia Haldera daleka jest jednak od prawdy. W sierpniu 1941 r. Hitler już wie, że nie uniknie długotrwałej wojny, której wynik bynajmniej nie jest pewny. Pierwszy konflikt z generałami wybucha na temat marszu na Moskwę. W chwili, gdy Guderian, przy poparciu von Brauchitscha i Haldera, usiłuje przekonać Hitlera o konieczności przegrupowania wojsk i ataku na Moskwę, podejmuje on decyzję o prowadzeniu ataku na trzech frontach tak, by jednocześnie zdobyć Leningrad na północy i Kijów na południu. W konsekwencji tej decyzji Moskwa nigdy nie zostanie zdobyta. 7 grudnia 1941 r., gdy przed armią niemiecką migocą już kopuły Kremla, Armia Czerwona przystępuje do pierwszego kontrataku. Zaskoczenie i warunku klimatyczne sprawią, że Niemcy znajdują się w pułapce. Nowa kłótnia z von Brauchitschem, który radzi odstąpić od Moskwy. Hitler upiera się przy swoich racjach. Czy podjęta przezeń decyzja była słuszna? Z jednej strony ukazuje ona Hitlera upartego, niezdolnego przyjąć do wiadomości konieczności modyfikacji swoich planów. Z drugiej zaś... pozwala ona na zatrzymanie radzieckiej ofensywy, na utrzymanie zdobytych terenów i na oszczędzeniu Wehrmachtowi goryczy podzielenia losu armii Napoleona. Jakkolwiek by na to nie spojrzeć, tym razem sztabem generalnym wstrząsają głębokie zmiany personalne: von Brauchitsch podaje się do dymisji, Guderian jest odsunięty od decyzji, na czele niemieckich wojsk lądowych staje jedna osoba: Adolf Hitler.

Objęcie przez Führera władzy nad wojskami lądowymi zaznacza przełom w losach kampanii na wschodzie. Od tej pory Hitler jest panem sytuacji. Obarczając generałów odpowiedzialnością za porażkę w Związku Radzieckim i wykluczając elitę wojskową, która przyczyniła się do sukcesów poprzednich lat z prawa decydowania o dalszych posunięciach, popełnia poważny błąd. Podejmuje rodzaj gorączkowego wyścigu z czasem, rzucając swe wojska w wir wojny totalnej, którą skazany jest prowadzić samotnie, aż do klęski w 1945 r.

Mania prześladowcza

Porażka na froncie wschodnim rzuca nowe światło na sylwetkę Hitlera, uwypuklając wszystkie jego słabości, a przede wszystkim nieumiejętność trafnej oceny sił nieprzyjaciela. Już w 1940 r. nie docenił zdolności obronnych Wielkiej Brytanii. Teraz, zaślepiony nienawiścią do Słowian, komunistów, pogardliwy wobec owej „rasy niższej", nie docenił potęgi mas i determinacji, z jakimi przyszło mu się zmierzyć. Rok 1944 przyniesie kolejny błąd w ocenie sił przeciwnika: Hitler przeceni potęgę sił alianckich. W obawie przed dwoma jednoczesnymi desantami, jednym w Normandii, drugim bardziej na północ, rozciąga obronę do tego stopnia, że - mimo szans stawienia oporu - nie jest ona w stanie zapobiec swej porażce. Owa pogoń za samotnym zwycięstwem jest najlepszym dowodem kolejnej jego słabości: manii prześladowczej. Do pewnego momentu ostrożność wobec generałów obracała się na jego korzyść. Ale wraz z porażką brak zaufania z ostrożności przeradza się w obawę, a nawet w poczucie zagrożenia, co usprawiedliwia zachowanie Führera nie słuchającego niczyich rad, zdumiewającego wszystkich swymi niekonsekwentnymi decyzjami. Postępowanie Hitlera prowadzi do tworzenia się coraz silniejszej opozycji ze strony tych, którzy odmawiają włączenia się w owo zbior samobójstwo, do jakiego nieuchron prowadzą podejmowane przez niego cyzje. Zawiązuje się spisek. Ale pora zamachu z 20 lipca 1944 r., miast otwo Führerowi oczy, utwierdza go w prze naniu o zakulisowych knowaniach. Nie no samobójstwo - jak Rommla czy Klugego - świadczyć będzie o pułap w jaką jeden po drugim wpadali ci, na

Nie docenił potęgi, z jaką przyszło mu się zmierzyć.

1939

1 grudnia: decyzja Hitlera o wyeliminowaniu ze społeczeństwa kalek i umysłowo chorych

1940

lipiec: po upadku Francji Hitler odkrywa uroki Paryża

▼ Niemiecka nawała pancerna załamie się pod siłą radzieckiego kontrnatarcia.

rych padł choć cień podejrzenia o zdradę. Hitler sprawował całkowitą władzę nad wojskiem aż do ostatnich swych chwil: aż do samobójstwa. Jego stosunek do sztabu generalnego wyjaśnia wiele błędów, jakie popełnił w ostatnich miesiącach wojny. Jako dowódca udowodnił wprawdzie swe zdolności i umiejętności taktyczne, potrafiąc prowadzić oddanych mu żołnierzy od zwycięstwa do zwycięstwa. W pewnej chwili jego zalety przerodzą się w wady. Upór, nieufność i niezdolność zaakceptowania porażek uczynią z niego dowódcę, który przyczyni się do klęski dzieła, które sam stworzył. Po 1945 r. wielu niemieckich generałów głosiło opinię, że Rzesza niewątpliwie wygrałaby wojnę, gdyby Hitler jej w tym nie przeszkodził. Ale ci, którzy tak twierdzą, zdają się nie pamiętać, że rzadko który spośród nich ośmielił się sprzeciwić Hitlerowi. Wehrmacht całkowicie podporządkował się decyzjom Hitlera. U źródeł tej postawy leżał tak strach przed wciągnięciem w tryby bezlitosnej dyktatury, jak i służalczość tych, którzy przy ogniu walk o „Lebensraum" skrupulatnie baczyli na swe interesy.

◄ ▲ **Od 1942 r. wojenna machina Hitlera coraz częściej ponosić będzie porażki. Błędne, nie do końca usprawiedliwione sytuacją decyzje podejmowane przez tego, który nie dopuszcza do głosu bardziej niż on doświadczonych dowódców, przyczynią się do klęski.**

◄ **„Ostatnie chwile w bunkrze Hitlera" - radziecki obraz z lat 1947-48.**

Czy wiesz, że...

Jedna z pogłosek mówi, jakoby Hitler rozkazał realizację filmu z egzekucji zamachowców z 20 lipca 1944 r. Filmu, który z lubością oglądał i do którego nieustannie powracał. Nie pozostał po nim żaden ślad i nawet Speer, który początkowo chętnie o tym rozpowiadał, wyparł się swych zeznań.

1941
22 czerwca: początek operacji „Barbarossa" - niemiecki atak na ZSRR

1941
19 grudnia: Hitler odwołuje ze stanowiska von Brauchitscha i osobiście obejmuje dowództwo niemieckich sił zbrojnych

1942
21 stycznia: Führer rozkazuje unicestwienie Żydów w Europie

Ci, którzy z nim się zetknęli...

Otoczenie Führera... Któż spośród zapatrzonych weń nie marzył, by wejść w najbliższy mu krąg? Wiedzeni fascynacją czy cyniczną kalkulacją potencjalnych korzyści, ci, którzy z nim się zetknęli, mówią...

▼ Ukochany gest Führera stanie się symbolem jego postaci.

▶ Wizja III Rzeszy wykreowana przez Leni Riefenstahl idealnie ilustrowała przykazania hitleryzmu.

Rok 1938. Leni Riefenstahl - zgodnie z oczekiwaniami - otrzymuje Grand Prix niemieckiej kinematografii za majstersztyk propagandowy - „Olimpię". Sukces ten sprawi, że spotka ją zaszczyt prywatnej wizyty Führera...

„Na krótko przed moim wyjazdem na tournée z „Olimpią", niespodziewanie gościłam u siebie Hitlera, po telefonie z Kancelarii Rzeszy, w którym zapytywano mnie, czy mogę go przyjąć. Kucharka i służące, podekscytowane, kłóciły się o to, której przypadnie w udziale zaszczyt podania mu herbaty. Około czwartej po południu Helena wbiegła z wiadomością, że do domu zbliża się czarny Mercedes.

Przywitałam Hitlera w westybulu. Towarzyszył mu Albert Bormann, brat Martina. Obaj po cywilnemu. Hitler w ciemnoniebieskim garniturze.

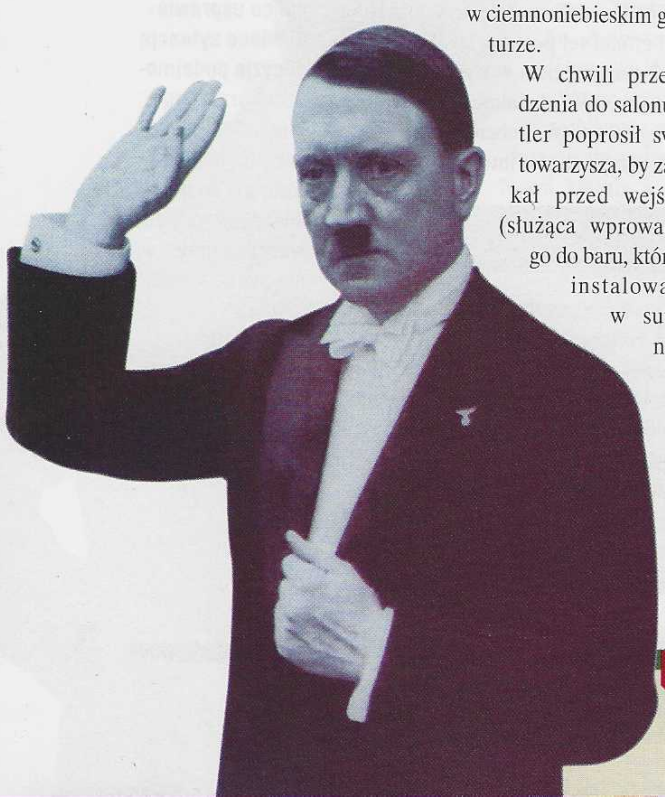

W chwili przechodzenia do salonu Hitler poprosił swego towarzysza, by zaczekał przed wejściem (służąca wprowadziła go do baru, który zainstalowałam w suterenie), niezmiernie zainteresowała go sala, w której urządziłam pracownię, a zarazem salę projekcyjną. Przewidująco, w razie, gdyby Hitler zachciał obejrzeć jakiś film, ściągnęłam na tę okazję mego operatora Kubischa.

Hitler wydawał się być w wyśmienitym humorze. Zwiedził całą posiadłość, łącznie z ogrodem, rozpływając się w zachwytach. Najbardziej zaskoczyły mnie komplementy na temat wystroju wnętrza, które w niczym nie przypominały ulubionego przez niego stylu. Nieco skonsternowana, zaproponowałam: - Kawy czy herbaty?

- Tym razem, wyjątkowo, herbaty. Niezbyt mocną, proszę... Muszę uważać na żołądek. [...]

- Rzadko zdarza mi się - zwierzał Hitler - Poświęcić choć kilka godzin memu życiu prywatnemu. Wiem, że Pani, podobnie jak ja, zabija się pracą, że poświęciła Pani bez reszty swe życie prywatne.

Zakłopotana, mieszałam herbatę.

Kontynuował: - Powinna Pani oszczędzać się. Tak jak ja zbyt kocha Pani pracę, zbyt wiele jej poświęca.

Skorzystałam z okazji. Nadarzała się sama. Mogłam mówić o mojej działalności, o moich porażkach, zawodach, o nieprzespanych nocach. Ale też o sukcesach, o szczęściu, o satysfakcji.

- Z takich jak Pani - nalegał Hitler - rodzą się samotnicy. Na co dzień musi być to niełatwe.

Te słowa zaskoczyły mnie, gdyż nigdy dotąd Hitler nie rozmawiał ze mną na tematy tak prywatne. Nie wiedziałam, co odpowiedzieć, zaczynało mnie to drażnić. Tymczasem Hitler ciągnął dalej: - Jak na kobietę, tryska Pani wyjątkową energią. W oczach niektórych wygląda to na wyzwanie, stąd wokół Pani tylu wrogów. A teraz, po ostatnim sukcesie, ich grono powiększy się jeszcze. Przecież wie Pani, że nawet mnie trudno było przeforsować niektóre decyzje, by ułatwić Pani pracę.

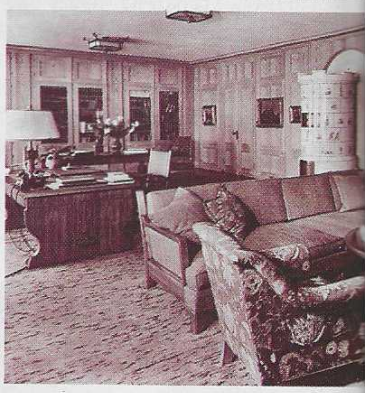

Natychmiast, oczywiście, pomyślałam o Goebbelsie. Nadeszła chwila, by o tym pomówić.

Zrywający się wiatr zmusił nas do zainstalowania się w salonie. Hitler siadł na kanapie przy kominku, zabrał się do przeglądania leżących na stoliku albumów. Nagle rzucił: - Wie Pani, że ją podziwiam, i że Pani towarzystwo sprawia mi ogromną przyjemność. Niestety, obowiązki nie pozwalają mi w pełni z tego korzystać.

Ten komplement głęboko mnie poruszył.

1942

26 kwietnia: na trybunie Reichstagu Hitler ogłasza objęcie przez siebie władzy absolutnej

1944

20 lipca: Hitler cudem unika śmierci podczas zamachu w swej kwaterze głównej w Kętrzynie

- Nie znam żadnej innej kobiety, która zdolna by była pracować z takim poświęceniem, nigdy nie tracąc z oczu tego, co najistotniejsze: celu. Żadnej, tak pochłoniętej twórczością. Podobnie jak ja. Też bez reszty oddałem się memu powołaniu, misji, której się podjąłem.

- A życie prywatne? - przerwałam.

- Od chwili, gdy wybrałem politykę, zrezygnowałem z niego.

- Nie było to zbyt trudne?

- Owszem, nawet bardzo - odpowiedział. Zwłaszcza, jeżeli przychodzi mi spotykać piękne kobiety. Poza tym uwielbiam ich towarzystwo. Ale nie jestem z tych, którzy znajdują satysfakcję w awanturach miłosnych. Kiedy angażuję się w związek, me uczucia są głębokie i szczere. Jakże mógłbym to pogodzić z obowiązkiem wobec Niemiec, jaki sobie narzuciłem? Przecież żadna kobieta nie ścierpiałaby zawodu, jaki sprawiałbym jej nieustannie, niezależnie od miłości, jaką bym ją obdarzał.

Ogarniało mnie coraz większe zdumienie. Po chwili ciszy Hitler przybrał ton obcy i patetyczny: - Moim zamiarem jest utworzyć silne i niezależne Niemcy, fortecę przeciw komunizmowi. A to nie jest możliwe inaczej, jak tylko za mego życia. Po mnie już nie nastanie nikt, kto byłby zdolny tym się zająć.

- Skąd ta pewność? - zaryzykowałam.

- To powołanie, które czuję w sobie każdego dnia, wewnętrzna konieczność, która nakazuje mi postępować właśnie w ten, a nie w inny sposób. ”

L. Riefenstahl, „Mémoires", Grasset, Paryż 1997, s. 299-300

Złożenie listów uwierzytelniających przez Roberta Coulondre'a, ambasadora Francji w Berlinie, okazało się okazją do pierwszego spotkania z Führerem w Berchtesgaden. Przyjdą po nim następne, pełne wątpliwości co do osobowości tego, który w przyszłości porwie się na Europę.

” Prowadzony jestem do rezydencji kanclerza, odległej od miasteczka o kilka kilometrów. Towarzyszy mi dwóch oficerów SS w czarnych mundurach. O ile wspaniałość natury i jej monumentalność tworzą majestatyczne tło, o tyle sama posiadłość wydaje mi się zadziwiająco skromna. Me przybycie zaanonsowane jest werblami. Kilka kroków przez korytarz, kilka schodków i znajduję się w sali audiencji. W głębi, na centralnym miejscu w fotelu siedzi dyktator. Za nim stoi kilku dygnitarzy. W chwili, gdy dopełniam skomplikowanego ceremoniału dyplomatycznego, Führer podnosi się z miejsca i idzie w moim kierunku. Wydaje się zażenowany. Jest drobny, średniego wzrostu. Nieokreślony wyraz twarzy z wąsikiem a la Chaplin nadaje jej komiczny wygląd. Ubrany jest skromnie, ale w złym guście: kurtka khaki i czarne spodnie. Opaska ze swastyką na lewym ramieniu upodabnia go do kapralasanitariusza. Widziałem tyle jego portretów, ale ten aspekt jego postaci, a zwłaszcza zachowanie, wprawia mnie w osłupienie. To właśnie jest Hitler? Hitler, który zmilitaryzował Niemcy pod okiem aliantów? Który bez jednego wystrzału opanował Austrię i Czechosłowację? Człowiek, którego każde posunięcie i każdy gest z uwagą śledzą miliony osób? Jak to możliwe? Co kryje się za tą nijaką sylwetką? ”

R. Coulondre, „De Staline a Hitler", Hachette, Paryż 1950

◄ Wystrój wnętrza w Berchtesgaden niewiele odbiegał od przeciętnego. W ten sposób Hitler pragnął udowodnić, że nigdy nie przestał być „szarym obywatelem" Rzeszy.

◄ Przy podejmowaniu decyzji na najwyższym szczeblu tłumił w zarodku każde przejawy sprzeciwu.

◄ Wśród dyplomatów wzbudzał wątpliwości rozdźwiękiem między swą osobowością a decyzjami, jakie narzucał.

Czy wiesz, że...

Na decyzję Hitlera o zniszczeniu struktury przemysłowej III Rzeszy do tego stopnia, by „wróg, wkraczając na teren Niemiec zastał jedynie nienawiść i ruiny" minister do spraw zbrojeń, Albert Speer nosił się z zamiarem otrucia Hitlera gazem wpuszczonym do bunkra kanałami wentylacyjnymi.

1944
17 września: Hitler mdleje na skutek ataku serca. Stan jego zdrowia pogarsza się z dnia na dzień

1944
19 grudnia: Hitler podejmuje ostatnią kontrofensywę w Ardenach

1945
19 marca: Führer rozkazuje zniszczenie wszystkich ośrodków przemysłowych w Niemczech

▼ Do ostatnich chwil Hitler będzie się starał zachować prawo do decydowania o posunięciach armii niemieckiej.

▶ Ze Speerem, jednym z niewielu, który do końca cieszyć się będzie szacunkiem ze strony Hitlera.

▶ Dla zakamuflowania presji, pod jaką zmusił Rommla do popełnienia samobójstwa, Hitler przyzna mu prawo do pogrzebu z wszystkimi należnymi mu honorami.

▶ Kwiecień 1945 r. Wejście do bunkra Kancelarii Rzeszy...

Erwin Rommel należał do tych, którzy cieszyli się zaufaniem Hitlera. Sukcesy Afrika Korps ukuły mu opinię niezwyciężonego. Nie znaczy to bynajmniej, że bezkrytycznie przyjmował wszystkie decyzje kanclerza...

„10 marca po południu przybyłem do kwatery sztabu generalnego, gdzieś ma bezdrożach Rosji. Jeszcze tego samego wieczoru zostałem zaproszony przez Hitlera na herbatę. Dzięki temu mogłem porozmawiać z nim w cztery oczy. Wydał mi się przygnębiony tym wszystkim, co nastąpiło pod Stalingradem. Zwierzył, że tego rodzaju porażki skłaniają do czarnej wizji przyszłości, co może łatwo prowadzić do błędnych wniosków i katastrofalnych w skutkach decyzji. Całkowicie hermetyczny na wszystkie moje argumenty, które zbijał jeden po drugim, przekonany o tym, że i mnie ogarnął pesymizm. A przecież oświadczyłem z całą stanowczością, że trzeba za wszelką cenę dozbroić wojsko znajdujące się w Afryce i we Włoszech, by mogło bronić naszych śródziemnomorskich granic. Posunąłem się wręcz do zapewnienia - co bynajmniej nie leżało w mych zwyczajach - że skłonny będę na ich czele odepchnąć każdą inwazję na południu Europy. Ale wszelkie me starania okazały się próżne. Poradzono mi, bym udał się na wypoczynek, zanim obejmę dowództwo operacji w Casablance. [...] Nazajutrz Führer odznaczył mnie Liśćmi Dębowymi z mieczami i diamentami, ale poza tym nic nie uległo zmianie. Wszystkie starania, by ocalić moich żołnierzy i sprowadzić ich na kontynent spełzły na niczym. Odleciałem do Wiener Neustadt, skąd udałem się do Semmering, by rozpocząć kurację. Zbliżał się czas ofensywy alianckiej. [...] Kwatera Główna Hitlera wydała rozkaz, by moje odwołanie zachować w tajemnicy. Starano się, by moja reputacja jako dowódcy pozostała nienaruszona. Ale w beznadziejnej sytuacji strategicznej, w jakiej się znajdowaliśmy, nawet Napoleon nic by nie zdziałał."

E. Rommel, „La guerre sans haine", Amiot-Dumont, Paryż 1953, s.195-196

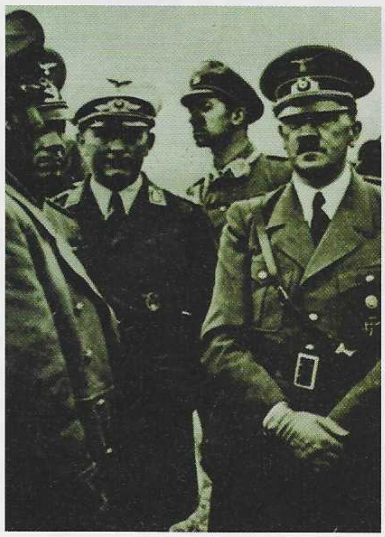

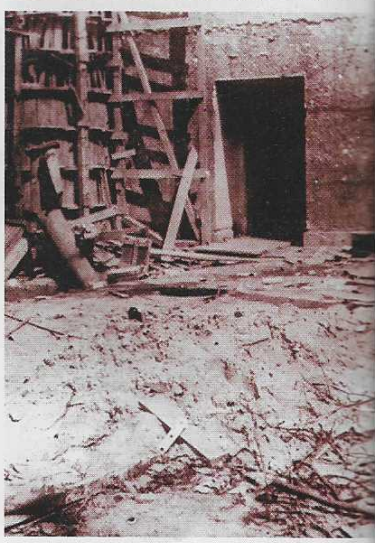

Albert Speer, minister uzbrojenia, należał do grona tych, którzy niemal na co dzień stykali się z kanclerzem.

„Przez tych kilka ostatnich tygodni życia Hitler wydawał się zrzucić z siebie z marazmu, jaki sparaliżował poprzednie lata jego życia. Łatwiejszy we współżyciu, przystępniejszy, akceptował nawet niekiedy, by podawano pod dyskusję podejmowane przez niego decyzje. O ile przez całą zimę 1944 r. nie do pomyślenia było, ażeby rozmawiał ze mną o perspektywach wojny, o tyle teraz zdarzało mu się zahaczać o ten temat. Podobnie atmosfera pojednania, jakiej dał dowó w kwestii taktyki „spalonej ziemi", niemo liwa była wcześniej, tak jak i sposób wtr cania się do moich wystąpień publicznyc Na nowo otwarty na wymianę poglądó choć rok temu nie było mowy o tym, że kogokolwiek słuchał. [...] Sprawiał wraż nie człowieka pozbawionego spójnej i st łej linii postępowania, świadomego, ż dzieło jego życia wkrótce legnie w gruzac który wprawdzie żyje wyłącznie siłą ro pędu, ożywiany wewnętrzną siłą nagrom dzoną przez lata, ale w głębi duszy jest zrezygnowany i poddany losowi."

A. Speer, „Au cœur du III Reich", Fayard, Paryż 1963, s. 617-618

1945

29 kwietnia: Hitler poślubia Ewę Braun i wyznacza Dönitza na swego następcę

1945

30 kwietnia: Hitler popełnia samobójstwo w bunkrze Kancelarii Rzeszy

▲ „Nowych czasów nam nie trzeba, już mamy naszego Führera". Stojące na straży „ogniska domowego" Niemcy bronią „przeciętnego dyktatora" Adolfa przed trucizną postępu. Aluzja do filmu Chaplina. Karykatura R. Fusiera w prasie francuskiej

(Simoën, Maillard, „Hitler a travers la caricature")

▲ „Ave Caesar, moritari te salutant". Zdradziecko zamordowana Austria nie zdąży wpisać błagania o przyjście z pomocą w księdze prawd historii. Karykatura Pema z przedwojennej prasy francuskiej.

(Simoën, Maillard, „Hitler a travers la caricature")

▶ Rok 1939. Pokorna modlitwa przed posiłkiem. Dyktatorzy, z papieskim błogosławieństwem, nie zwacając uwagi na zakłopotanie Daladiera i Chamberlaina, ostrzą sobie apetyt na Polskę.

(Simoën, Maillard, „Hitler a travers la caricature")

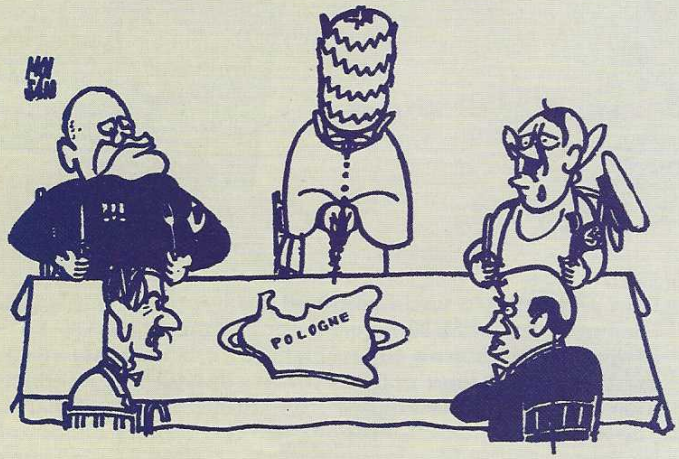

▼ „Z odsieczą sojusznikom". Polityczny tandem dyktatorów należał do ulubionych tematów satyrycznych pierwszych lat wojny. Karykatura Stephena.

(Simoën, Maillard, „Hitler a travers la caricature")

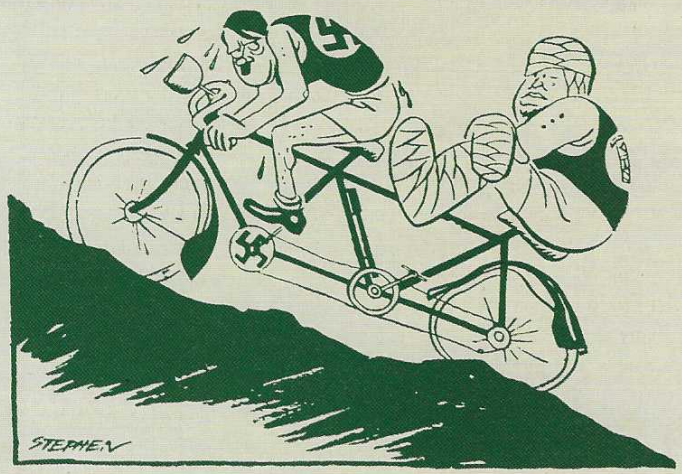

▼ Między nami dyktatorami.

(Simoën, Maillard, „Hitler a travers la caricature")

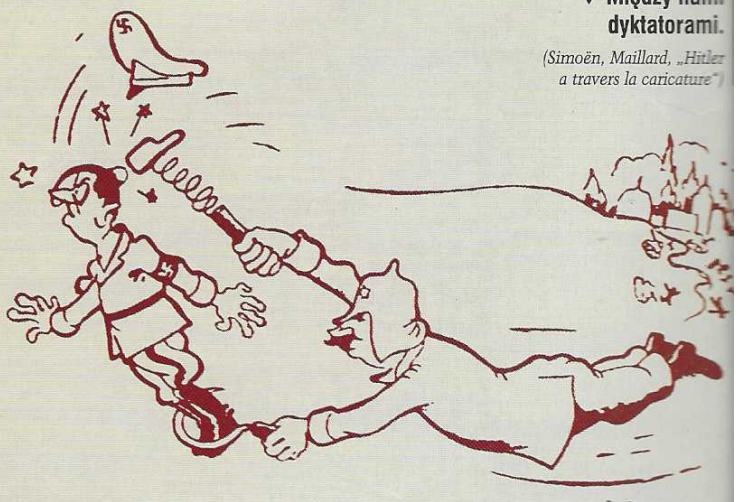

NUMER SPECJALNY!

Adolf Hitler, zbrodniarz wszechczasów. Przebieg wydarzeń komentowany przez najwybitniejszych historyków polskich.

Kasety wideo „Gazet Wojennych" prezentują pełny i dynamiczny obraz wydarzeń II wojny światowej. Zrealizowane na podstawie ujęć archiwalnych pochodzących z polskich, niemieckich, rosyjskich, brytyjskich i francuskich zbiorów, poparte rzetelnym komentarzem źródłowym, są dokumentem o wyjątkowej wartości, niezbędnym dla zrozumienia przyczyn wydarzeń, dla prześledzenia działań wojennych i ich reperkusji na życiu ludności cywilnej.

1 kaseta wideo
+
1 magazyn

Film przedstawia wydarzenia od momentu objęcia władzy w III Rzeszy z rąk marszałka von Hindenburga przez Kanclerza Adolfa Hitlera po klęskę głoszonych i wcielanych przez niego idei oraz samobójczą śmierć dyktatora w kwietniu 1945 roku w podziemiach berlińskiej kancelarii. Prowadzona przez Führera polityka nacjonalizmu i agresji miała na celu stworzenie niemieckiego imperium w Europie. Rozpętana przezeń wojna światowa w dramatyczny sposób zaważy na losach Europy i świata. Bogaty dobór zdjęć archiwalnych, a w nim nigdy dotychczas nie publikowane ujęcia pozwalają na głębsze zrozumienie wydarzeń, które wstrząsnęły XX wiekiem i na wyciągnięcie lekcji z historii.

FILM 8

JUŻ WKRÓTCE!

kolejny, ósmy numer wydawnictwa „Gazety Wojenne - Filmy"
Niemiecka klęska pod Stalingradem... Wojna na pustyni...
Kontrofensywa radziecka... Odkrycie zbrodni katyńskiej...
Katastrofa w Gibraltarze - śmierć generała Sikorskiego...
Lądowanie aliantów na Sycylii... Ofensywa niemiecka na Łuku Kurskim...
Bitwa pod Lenino... D-Day...
oraz wiele innych wydarzeń, które zaważyły na losach
II wojny światowej w latach 1942 - 1944